

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бізнес - адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: «Ефективність міжнародної виробничої кооперації на ТОВ
«Українсько-Британське спільне підприємство АЗМОЛ-Брітіш
Петрокемікалс»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0738-ЗЕД
спеціальності 073 Менеджмент освітньої
програми Менеджмент зовнішньоекономічної
діяльності

Тринц М.О.

Керівник: доцент кафедри бізнес-
адміністрування і менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності, кандидат
фізико-математичних наук

Головань О.О.

Рецензент: професор кафедри бізнес-
адміністрування
і менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності, доктор наук з державного
управління

Бікулов Д.Т.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет менеджменту

Кафедра бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітня програма Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

Д.Т. Бікулов

« ____ » _____ 2020 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Тринц Марина Олександрівна

1. Тема роботи «Ефективність міжнародної виробничої кооперації на ТОВ «Українсько-Британське спільне підприємство АЗМОЛ-Брітіш Петрокемікалс»

керівник роботи Головань О.О., доцент кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, кандидат фізико-математичних наук

затверджені наказом ЗНУ від 19.06.2019 року № 979-с

2. Строк подання студентом роботи 24.12.2019 р.

3. Вихідні дані до роботи навчальні посібники, монографії, періодичні та аналітичні вітчизняні та зарубіжні матеріали, фінансова звітність підприємства, інтернет ресурси

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ВИРОБНИЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

2. СТАН МІЖНАРОДНОЇ ВИРОБНИЧОЇ КООПЕРАЦІЇ НА ТОВ «СП АЗМОЛ-БІ-П»

3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ВИРОБНИЧОЇ КООПЕРАЦІЇ НА ТОВ «СП АЗМОЛ-БІ-П»

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) .
17 таблиць
6 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Головань О.О.		
2	Головань О.О.		
3	Головань О.О.		

7. Дата видачі завдання _____ 22.04.2018 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи у наукового керівника.	22.04.2019	
2.	Затвердження змісту роботи.	29.04.2019	
3.	Огляд літератури за темою кваліфікаційної роботи.	29.04.19-15.05.19	
4.	Розробка чернетки I розділу кваліфікаційної роботи.	16.05.19-24.05.19	
5.	Написання I розділу кваліфікаційної роботи.	25.05.19-28.05.19	
6.	Збір розрахунково-аналітичного матеріалу за темою.	29.05.19-26.06.19	
7.	Розробка чернетки II розділу кваліфікаційної роботи.	27.06.19-29.08.19	
8.	Написання II розділу кваліфікаційної роботи.	30.08.19-05.10.19	
9.	Розробка чернетки III розділу кваліфікаційної роботи.	07.10.19-14.10.19	
10.	Написання III розділу кваліфікаційної роботи.	15.10.19-29.11.19	
11.	Оформлення кваліфікаційної роботи згідно вимог.	01.12.19-06.12.19	
12.	Попередній захист кваліфікаційної роботи.	06.12.2019	
13.	Проходження нормоконтролю.	11.12.19-24.12.19	
14.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру.	24.12.2019	
15.	Захист кваліфікаційної роботи.	січень 2020	

Студент _____
(підпис)

М.О. Тринц
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____
(підпис)

О.О. Головань
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____
(підпис)

О. М. Олійник
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 101 с., 6 рис., 17 табл., 58 джерел.

Предмет дослідження: ефективність міжнародної виробничої кооперації на підприємстві.

Об'єкт дослідження: завод паливно-мастильних матеріалів ТОВ «Українсько-Британське спільне підприємство АЗМОЛ-Брітіш петрокемікалс».

Мета роботи – проведення економічного аналізу ефективності діяльності спільного підприємства та обґрунтування основних шляхів підвищення ефективності його діяльності.

Методи дослідження. У дипломній роботі використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: системний підхід; метод фінансового аналізу; описовий метод; метод логічного узагальнення та порівняння, SWOT-аналіз, PEST-аналіз.

Для досягнення мети роботи розглянуто теоретичні підходи до визначення ефективності міжнародної виробничої кооперації, шляхи підвищення ефективності міжнародної виробничої кооперації. В роботі проаналізовано фінансові результати діяльності компанії ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»; досліджено стан міжнародної виробничої кооперації на ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» та шляхи підвищення її ефективності.

На основі виявлених тенденцій розвитку міжнародної виробничої кооперації на підприємстві та проведеного аналізу господарської діяльності, SWOT-аналізу та PEST-аналізу були сформовані напрямки підвищення ефективності міжнародної виробничої кооперації на ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА, МІЖНАРОДНА ВИРОБНИЧА КООПЕРАЦІЯ, МІЖНАРОДНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ, РИНОК ПАЛИВНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ, SWOT-АНАЛІЗ, PEST-АНАЛІЗ

ABSTRACT

Master's thesis: 102 pp., 6 fig., 17 tables, 47 sources.

The subject of the research is efficiency of international production cooperation in the enterprise.

The object of the research is LLC "Ukrainian-British Joint Venture AZMOL-British Petrochemicals".

The goal of the work is to conduct an economic analysis of the effectiveness of the joint venture and justify the main ways to improve the effectiveness of its activities.

The methods of the research are system approach; method of financial analysis; descriptive method; method of logic synthesis and comparison; SWOT-analysis, PEST-analysis.

During the execution of the thesis we were considered the theoretical approaches to determining the efficiency of international industrial cooperation, ways to increase the efficiency of international industrial cooperation. The thesis analyzes the financial results of LLC «JV AZMOL-BP», the current status of international production cooperation and the ways of increasing its efficiency were investigated.

On the basis of the analysis the trends in the development of international industrial cooperation at the enterprise, analysis of economic activity, results of SWOT-analysis, PEST-analysis was developed directions of increasing efficiency of international industrial cooperation on LLC «JV AZMOL-BP».

EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE, INTERNATIONAL INDUSTRIAL COOPERATION, INTERNATIONAL SPECIALIZATION, FUEL AND LUBRICANTS MARKET, SWOT-ANALYSIS, PEST-ANALYSIS.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА.....	2
РЕФЕРАТ.....	4
ABSTRACT.....	5
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	7
ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ВИРОБНИЧОЇ КООПЕРАЦІЇ.....	11
1.1 Сутність, поняття та види міжнародної виробничої кооперації.....	11
1.2 Мета, основні завдання та нормативно-правове регулювання міжнародної виробничої кооперації	26
1.3 Підходи до оцінки ефективності міжнародної виробничої кооперації	31
РОЗДІЛ 2 СТАН МІЖНОРОДНОЇ ВИРОБНИЧОЇ КООПЕРАЦІЇ НА ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».....	41
2.1 Організаціо-економічна характеристика ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».....	41
2.2 Аналіз господарської діяльності та внутрішнього середовища ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».....	55
2.3 Аналіз зовнішнього середовища ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».....	63
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНОРОДНОЇ ВИРОБНИЧОЇ КООПЕРАЦІЇ НА ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».....	76
3.1 Оцінка ефективності міжнародної виробничої кооперації на ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».....	76
3.2 Шляхи підвищення ефективності діяльності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».....	86
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	93
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	97

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

- ЄЕК - Європейська економічна комісія
МВК - Міжнародна виробнича кооперація
МПП - міжнародний поділ праці
НТП - науково-технічний прогрес
НТР – науково-технічний розвиток
ООН - Організація об'єднаних націй
ПАТ – публічне акціонерне товариство
СП – спільне підприємство
ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю
ТНК - транснаціональна корпорація

ВСТУП

В умовах глобалізації світової економіки відбувається поглиблення міжнародного поділу праці, посилення ролі транснаціональних компаній, активізація процесів міжнародної кооперації та спеціалізації в сферах виробництва, торгівлі, формуються інтернаціональні виробничі комплекси і глобальні мережі. Розвиток міжнародної промислової кооперації є найбільш актуальним для наукомістких галузей, в тому числі і нафтохімічної. Міжнародна промислова кооперація не тільки дозволяє отримувати нові конкурентні переваги, економити ресурси, розподіляти ризики, але і прискорює просування підприємств на нові ринки, створює базу для залучення інвестицій, знижує невизначеність зовнішнього середовища. В останні роки відбувається посилення значущості міжнародних коопераційних зв'язків.

Застосування різних форм міжнародної промислової кооперації може давати економічні переваги для партнерів по кооперації. Економічна ефективність міжнародної промислової кооперації вимірюється загальною економією витрат виробництва на одиницю готової продукції шляхом залучення спеціалізованих партнерів. Вигідність використання коопераційного співробітництва в сучасному виробництві визначається також роллю кооперації як «нової продуктивної сили», яку породжує оптимальним складанням декількох сил в єдиний комплекс.

Проблема ефективності міжнародної промислової кооперації підприємств різних сфер діяльності є достатньо розробленою в науковій та фаховій літературі. Вагомий внесок у дослідження міжнародної виробничої кооперації підприємств зробили зарубіжні та вітчизняні вчені. Методологічні основи дослідження природи коопераційних і інтеграційних процесів у виробництві і торгівлі, процесів інтернаціоналізації і міжнародного поділу праці закладені в працях Дж. Даннінга [50], П. Кругмана [47],

Дж. Макконела [1], М. Портера [58], А. Сміта [10] та ін. Вчені досліджували питання розвитку теорії міжнародної торгівлі, поділу праці, розвитку міжнародної кооперації та забезпечення її ефективності. Вітчизняні дослідники, такі як Білоус В. [8], Голюков А.П. [16], Гордієць В.В. [52], Касьянова Н.В. [46], Коць І.І. [54], Мацелюх Н.П. [37], Шовкун І.А. [51], Штала Т.В. [53] в своїх роботах досліджували питання методологічного, методичного та практичного характеру, зокрема: особливості міжнародної виробничої кооперації, її форми та фактори розвитку.

Актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю інтеграції України в світове господарство, модернізації вітчизняних підприємств і підвищення ефективності їх зовнішньоекономічної діяльності, що обумовлює потребу в науковому обґрунтуванні організаційного механізму ефективної участі підприємств в процесах міжнародної промислової кооперації. Для підвищення конкурентоспроможності українських підприємств в процесах міжнародної виробничої кооперації потрібно більш глибоке дослідження загальних принципів організації коопераційного співробітництва, закономірностей і тенденцій його розвитку.

Виходячи з актуальності заданого питання, була обрана тема кваліфікаційної роботи «Ефективність міжнародної виробничої кооперації на ТОВ «Українсько-Британське спільне підприємство АЗМОЛ-Брітіш Петрокемікалс».

Об'єкт дослідження: завод паливно-мастильних матеріалів ТОВ «Українсько-Британське спільне підприємство АЗМОЛ-Брітіш Петрокемікалс».

Предметом дипломної роботи магістра є ефективність міжнародної виробничої кооперації на підприємстві.

Метою даної роботи являється проведення економічного аналізу ефективності діяльності спільного підприємства та обґрунтування основних шляхів підвищення ефективності його діяльності.

Відповідно до поставленої мети в роботі були визначені такі основні завдання:

- дати загальну характеристику теоретичних основ ефективності міжнародної виробничої кооперації;
- дати оцінку господарської діяльності підприємства;
- розкрити основні показники рівня економічної ефективності діяльності;
- визначити фактори, що впливають на зміни у діяльності та зробити аналіз їх впливу.

Методи дослідження. Теоретичну і методичну основу магістерської роботи становлять дослідження, фундаментальні положення економічної теорії, сучасні наукові дослідження вітчизняних та іноземних учених-економістів з питань визначення ефективності підприємств-учасників міжнародної кооперації. З метою вирішення завдань даного дослідження доцільно використовувати загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез – при вивченні об'єкта дослідження; категоріально-цільовий, системно-структурний – при систематизації теоретичних положень і обґрунтуванні сутності, поняття, видів міжнародної кооперації; фінансово-економічного та статистичного аналізу – при оцінці результатів діяльності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»; аналітичний, експертної оцінки – при розробці шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства.

За результатами проведених досліджень було опубліковано наукові праці, серед яких тези на тему «Забезпечення розвитку міжнародної виробничої кооперації в Україні» та «Ефективність міжнародної виробничої кооперації», що були апробовані на університетській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Молода наука-2017» та «Молода наука-2019».

Інформаційною базою слугували вітчизняні та зарубіжні видання, матеріали преси та фактичні дані підприємства ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ВИРОБНИЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

1.1 Сутність, поняття та види міжнародної виробничої кооперації

Міжнародна виробнича кооперація (МВК) є однією з фундаментальних категорій світової економіки і міжнародних відносин, яка має конкретно-історичний характер і відображає найбільш істотні, стійкі, повторювані світогосподарські зв'язки і відносини. Це універсальна форма організації спільного виробництва, заснована на співробітництві двох або більше самостійних підприємств з метою підвищення загальної конкурентоспроможності. Кооперація передбачає спільні дії у виробництві продукції, комерційну співпрацю, взаємні гарантії та поділ ризиків, загальний захист інвестицій [1].

Міжнародне виробниче кооперування почало активно розвиватися другій половині ХХ століття. У цей час відбуваються процеси поглиблення міжнародного поділу праці, що виражалися в просторовому розподілі виробництва, поділу його на окремі операції з подальшим поєднанням окремих виробничих процесів з метою випуску кінцевого продукту. У промисловості індустріальних капіталістичних країн з'явився високорозвинений сектор галузей, підгалузей, підприємств з подетальною і технологічною спеціалізацією, нерозривно пов'язаний з діяльністю підрозділів, що випускають готову, кінцеву продукцію. Діяльність цього сектору згодом вийшла за національні кордони та встановила широкі коопераційні зв'язки із зарубіжними галузями, які виготовляють такі ж або схожі товари. Таким чином, склалися всі необхідні умови для розвитку міжнародної виробничої кооперації.

Міжнародна кооперація виробництва характеризується зростанням рівня розвитку продуктивних сил, що в свою чергу сприяє поділу виробництва на галузі та підгалузі, та поділу галузей на окремі підприємства. Головними функціями кооперування виробництва є збільшення виробництва матеріальних благ та послуг за рахунок підвищення продуктивності праці в умовах науково-технічного прогресу (НТП). До головних ознак міжнародного кооперування виробництва відносять:

- попередня домовленість сторін про умови спільної діяльності;
- координація господарської діяльності підприємств, партнерів з різних сторін у різних галузях;
- закріплення у договірному порядку асортименту продукції чи готових виробів як об'єктів кооперування;
- виробниче кооперування промисловців з різних країн як головних суб'єктів кооперування;
- складання спільних програм у договірному порядку про випуск та реалізацію продукції в рамках самого кооперування.

Міжнародне кооперування праці повністю базується на міжнародному поділі праці (МПП) і самостійно існувати не може, тоді як МПП не обов'язково вимагає для свого існування і розвитку міжнародного кооперування праці.

В основі розвитку виробничої кооперації лежать галузеві (вертикальні) і територіальні (горизонтальні) виробничі зв'язки [2]. Територіальні пропорції в розвитку високотехнологічних виробництв, а також технологічні та економічні поєднання галузей промисловості визначають основні галузеві напрями виробничих зв'язків.

В сучасних умовах глобалізації зростає кількість різних регіональних інтеграційних союзів, а велика частина країн світу має відкриту національну систему економіки, що дозволяє розширювати кордони міжнародного співробітництва. Саме тому дослідження процесів інтернаціоналізації в системі міжнародних економічних відносин не втрачають актуальності. У

новітній час МВК починає займати в міжнародних коопераційних зв'язках домінуюче становище. Міжнародна виробнича кооперація створює умови для розвитку транснаціональних корпорацій, що в свою чергу пришвидшує процеси інтеграції світового господарства.

Під поняттям «транснаціональна корпорація» (ТНК) слід розуміти сучасну форму міжнародної корпорації, що володіє зарубіжними активами, які отримані на основі прямих іноземних інвестицій, здійснює спільну політику контролю закордонних комплексів виробництва та розподілу продукції з єдиного центру материнської компанії з країни базування, функціонує на принципах корпоративної власності і суттєво впливає на визначену економічну сферу принаймні декількох країн світу[3].

Задля реалізації стратегій розвитку великі ТНК постійно знаходять нові можливості та вдосконалюються, розширюють виробництво, оптимізувати ланки виробничого процесу, створюють нові форми виробничої кооперації з метою диверсифікації власної діяльності. Все це якісно впливає на розвиток світової виробничої системи. На розвиток економіки конкретної країни міжнародна виробнича кооперація може мати значний позитивний вплив, адже залучення вітчизняних виробників до міжнаціональних виробничих процесів буде сприяти раціональному використанню економічних ресурсів, поглибленню спеціалізації виробництва, зростанню продуктивності праці, підвищенню ефективності виробництва за рахунок впровадження інноваційних ідей. Також міжнародну виробничу кооперацію розглядають як один із способів виходу на зарубіжні ринки, коли існують бар'єри входу на них.

Головна умова стійкого і динамічного розвитку виробничої кооперації полягає в задоволенні і узгодженні економічних, технологічних, інноваційних інтересів основних груп суб'єктів такої взаємодії.

Вагомий внесок у дослідження міжнародної виробничої кооперації підприємств зробили зарубіжні та вітчизняні вчені. Методологічні основи дослідження природи коопераційних і інтеграційних процесів у виробництві і

торгівлі, процесів інтернаціоналізації і міжнародного поділу праці закладені в працях Дж. Даннінга [50], П. Кругмана [47], Дж. Макконела [1], М. Портера [58], А. Сміта [10]. Класики А.Сміт, К. Маркс досліджували питання розвитку теорії міжнародної торгівлі, поділу праці. Вітчизняні дослідники, такі як Білоус В. [8], Голиков А.П. [16], Гордієць В.В. [52], Касьянова Н.В. [46], Коць І.І. [54], Мацелюх Н.П. [37], Шовкун І.А. [51], Шталя Т.В. [53] в своїх роботах досліджували питання методологічного, методичного та практичного характеру, зокрема: особливості міжнародної виробничої кооперації, її форми та фактори розвитку.

Тематика виробничої кооперації розглядається в науковій літературі у різних аспектах. З позицій теорії виробнича кооперація трактується як форма техніко-економічних зв'язків підприємств у контексті міжнародного поділу праці та галузевої спеціалізації (Л.О. Поліщук [4], С. В. Мочерний [5], Ю. Шишков [6]).

Фахівці також досліджують організаційно-економічні форми виробничої кооперації, а саме різноманітні стратегічні альянси промислових компаній, міжнародні консорціуми, транснаціональні компанії, спільні підприємства, іноземні інвестиції у виробництво, технологічний трансфер, транснаціональні злиття і поглинання [7]. Велика увага приділяється дослідженню галузевих особливостей виробничої кооперації, особливо у високотехнологічних галузях промисловості [8, 9].

Проте в наукових працях зазначених авторів проблема визначення ефективності міжнародної виробничої кооперації на підприємствах різних сфер діяльності розглянута лише частково, тому дане питання залишається актуальним для дослідження.

В економічній літературі термін "виробнича кооперація" в міжнародному співробітництві використовується як у вузькому значенні так і в широкому його розумінні. В вузькому розумінні виробнича кооперація де термінується як кооперація, заснована виключно на виробничій діяльності, а в широкому розумінні - кооперація, що включає різні сфери господарської

діяльності підприємств: наукові дослідження, матеріально-технічне забезпечення, процес виробництва, збут продукції, управління підприємством.

Одним із перших, хто почав дослідження поділу праці та розробки концепції кооперації став класик Адам Сміт, результати його праці були опубліковані в роботі «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776) [10].

Сутність міжнародної кооперації та її взаємозв'язок вперше була розглянута К. Марксом та Ф. Енгельсом. Вони звернули увагу на такі поняття як «поділ праці» та «кооперація», підкреслюючи їх значення в характері економічних відносин між країнами, який залежить від рівня розвитку продуктивних сил. При цьому суспільному поділу праці приділяється особлива увага, звертається увага на те, що рівень розвитку продуктивних сил країни тим вище, чим більшою мірою розвинений у неї поділ праці. У фундаментальній праці К. Маркса «Капітал» (1867) було зроблено глибоке дослідження кооперації. Вчений дає таке визначення кооперації: «форма праці, при якій багато осіб планомірно працює поруч і у взаємодії один з одним в одному і тому ж процесі виробництва або в різних, але пов'язаних між собою процесах виробництва» [11].

В радянський період вчені розглядали питання та досліджували особливості міжнародного поділу праці при різних способах суспільного виробництва, становлення світового економічного простору на основі спеціалізації країн і регіонів і розвитку міжнародної коопераційних зв'язків. Наприклад, економіст А.Г. Гранберг відзначає наявність багатьох спільних рис і проблем в міжнародному та міжрегіональному поділі праці, міжнародної та міжрегіональної торгівлі, і звертає увагу на можливість розвитку висновків теорії міжрегіональної торгівлі Е. Хекшера і Б. Оліна, що пояснює нагромадження порівняльних переваг в регіонах і країнах, які інтенсивно використовують надлишкові фактори виробництва [12].

Дослідивши історичний аспект дослідження та розробки концепції міжнародної виробничої кооперації можна зробити висновок, що вона стала провідною формою міжнародної кооперації в епоху індустріалізації (промислової революції в Європі). А на сьогоднішній день, в умовах глобалізації світової економіки міжнародна виробнича кооперація є фактором інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності компаній і країн. Тому необхідно розглянути сучасні підходи до визначення цього поняття.

У глосарії термінів, який опублікований Європейською економічною комісією ООН (ЄЕК ООН), промислове співробітництво (до терміну "промислове співробітництво" прирівнюється термін "виробнича кооперація") визначено як "відносини між підприємствами різних країн, що базуються на довготривалій спільності інтересів". Промислове співробітництво може включати надання ліцензій, створення підприємств або виробничих ліній; розвиток нових видів технологій та надання інформації, які стосуються цих видів технологій; виробництво, маркетинг, спільні проекти або спільна заявка на підряд. Зобов'язання в цілому або частина зобов'язань, які виникають у зв'язку із здійсненням співробітництва, можуть бути врегульовані натурою (зустрічні поставки аналогічних товарів або послуг) [13].

В законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» Міжнародна кооперація визначається як - взаємодія двох або більше суб'єктів господарської діяльності, серед яких хоча б один є іноземним, при якій здійснюється спільна розробка або спільне виробництво, спільна реалізація кінцевої продукції та інших товарів на основі спеціалізації у виробництві проміжної продукції (деталей, вузлів, матеріалів, а також устаткування, що використовується у комплексних поставках) або спеціалізації на окремих технологічних стадіях (функціях) науково-дослідних робіт, виробництва та реалізації з координацією відповідних програм господарської діяльності [14].

Проте, сутність такого складного об'єкта як міжнародна кооперація не може бути розкрита тільки за допомогою окремих визначень. Аналіз і зіставлення теоретичних концепцій дозволяє сформулювати системне уявлення про зв'язках міжнародної кооперації з іншими економічними категоріями. Без системного підходу до дослідження міжнародної виробничої кооперації немає повного розкриття її змісту. Аналіз показує, що МВК становить складну економічну систему міжнародних економічних відносин поряд з міжнародним поділом праці та спеціалізацією країн (регіонів). Кожен з елементів цієї системи забезпечує процес формування коопераційного співробітництва між суб'єктами світової економіки. Таким чином, міжнародні коопераційні зв'язки у виробничій сфері виступають як особливий тип економічних відносин між економічними суб'єктами, пов'язаний з реалізацією їх переваг.

Основними ознаками міжнародної виробничої кооперації є:

- попереднє узгодження сторонами в договірному порядку умов спільної діяльності;
- наявність як безпосередніх суб'єктів виробничої кооперації промислових підприємств різних країн;
- координація господарської діяльності підприємств-партнерів з різних країн у певній, взаємоузгодженій сфері діяльності як головний метод співробітництва;
- закріплення в договірному порядку головних об'єктів кооперування - готових виробів, компонентів, напівфабрикатів, технології тощо;
- розподіл між партнерами завдань у межах узгодженої програми, закріплення за ними виробничої спеціалізації з урахуванням основних цілей коопераційної угоди;
- здійснення взаємних або односторонніх поставок товарів за узгодженим графіком виконання виробничих програм у межах угоди щодо кооперації, а не як наслідок виконання звичайних договорів купівлі-продажу;

- довгостроковість та стабільність відносин, що підвищує їх зацікавленість у цьому виді зв'язків і веде до встановлення між кооперантами усталених виробничих і технологічних зв'язків, тісної взаємодії та взаємозалежності.

Таким чином, позитивні та негативні риси має позитивні та негативні риси (табл. 1.1).

Таблиця. 1.1

Позитивні та негативні риси міжнародної виробничої кооперації

Позитивні риси	Негативні риси
<ul style="list-style-type: none"> - спрощене оформлення взаємини між сторонами договору; - легко вирішується питання найму робочої сили; - відсутня необхідність оренди або купівлі обладнання, оскільки це може надати будь-яка сторона договору як її частка в кооперації. 	<ul style="list-style-type: none"> - іноземний інвестор може не виконати свої договірні зобов'язання; - при вивезенні продукту кооперації за межі митної території України продукт може бути визнаний експортним, що тягне за собою певні платежі в бюджет, ліцензування цього продукту; - обов'язкове ведення бухгалтерського обліку і звітності кооперації.

Крім того, міжнародне кооперування виробництва охоплює різні сфери співробітництва, головними серед яких є:

- виробничо-технічне співробітництво (розроблення і погодження проектно-конструкторської документації, технологічних процесів, якості продукції, виконання будівельно-монтажних робіт; передача ліцензій та прав власності; удосконалення управління виробництвом тощо);
- співробітництво у сфері реалізації кооперованої продукції;
- співробітництво у післяпродажному обслуговуванні кооперованої продукції.

Для того, щоб визначити яка із різноманітних форм міжнародної виробничої кооперації найбільш ефективна для конкретного випадку прийняття управлінського рішення необхідно їх класифікувати.

У світовому господарстві міжнародне кооперування класифікують за його основними характеристиками: (табл 1.2)

Класифікація міжнародного кооперування

Характеристика	Види кооперації
за видами	економічне, виробниче, науково-технічне, у сфері збуту тощо
за стадіями	передвиробниче, виробниче, комерційне
за методами, що використовуються	виконання спільних програм, договірна спеціалізація, створення СП
за структурою зв'язків	внутрішньо- і міжфірмове, внутрішньо- і міжгалузеве, горизонтальне, вертикальне, змішане
за територіальним охопленням	між двома і більше країнами, в межах регіону, міжрегіональне, всесвітнє
за кількістю суб'єктів	дво- і багатостороннє
за кількістю об'єктів	дво- і багатопредметне

Типова класифікація форм виробничої кооперації сформувалася у середині ХХ ст. в період індустріалізації світового господарства. Вона була закріплена міжнародними нормами та вітчизняним законодавством.

Форми міжнародного виробничого співробітництва були класифіковані Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) у 1964 році на першій сесії конференції у Женеві. Дана конференція, проводиться раз на чотири роки, на ній держави-члени проводять оцінку поточних проблем торгівлі і розвитку, обговорюють варіанти політики і формулюють глобальні політичні заходи. Конференція також встановлює мандат організації та робочі пріоритети.

Відповідно до результатів Конференції ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD) були визначені такі форми [15]: спільне виробництво; підрядна кооперація; поставки у межах ліцензійних угод; доповнення виробничих

потужностей партнера; розподіл виробничих програм (спеціалізація); організація спільних підприємств.

На даний момент можна виділити наступні форми міжнародної кооперації (рис. 1.1).

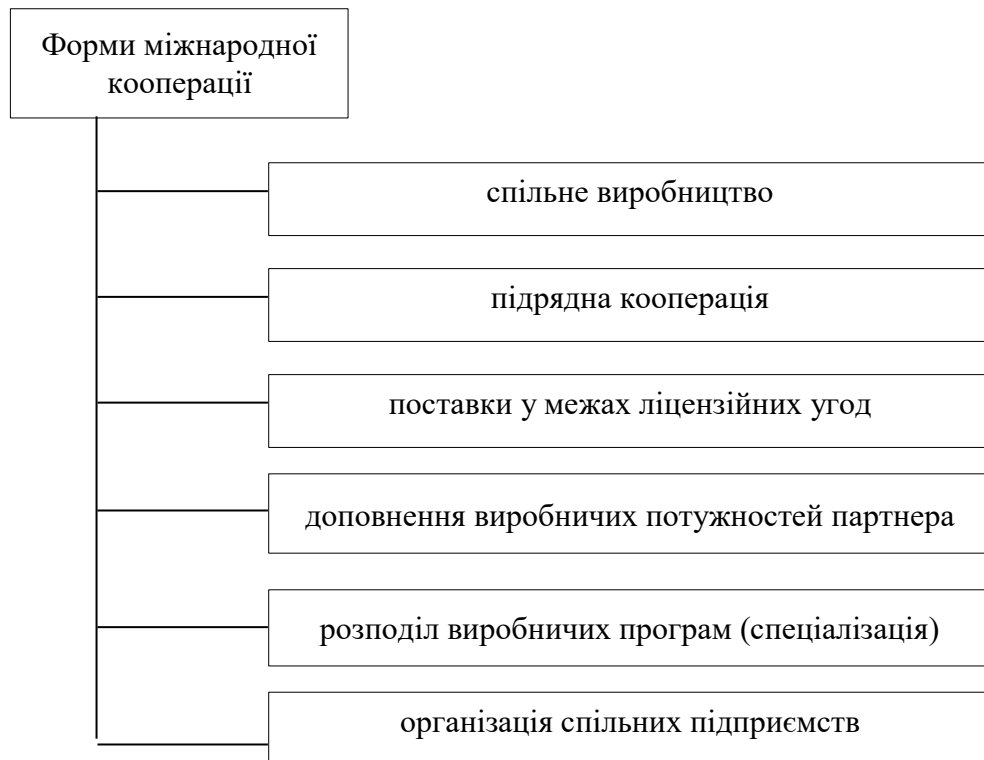

Рис. 1.1 Форми міжнародної кооперації

У Законі України "Про зовнішньоекономічну діяльність" формами міжнародної кооперації виокремлено: спільне розроблення або спільне виробництво, спільна реалізація кінцевої продукції та інших товарів на основі спеціалізації у виробництві проміжної продукції (деталей, вузлів, матеріалів, а також устаткування, що використовується у комплектних поставках) або спеціалізації на окремих технологічних стадіях (функціях) науково-дослідних робіт, виробництва та реалізації з координацією відповідних програм господарської діяльності [14].

Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК) та конференція ООН по торгівлі й розвитку (ЮНКТАД) надають більш конкретну класифікацію

форм виробничої кооперації, яку схематично можна представити у наступному вигляді (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація форм виробничої кооперації

Класифікація ЄЕК	Класифікація ЮНКТАД
<ul style="list-style-type: none"> - поставка комплектних підприємств та обладнання з наступною оплатою їх вартості продукцією, що має бути виготовлена на їх основі; - надання ліцензії та (або) виробничого досвіду і знань з наступною оплатою їхньої вартості поставками продукції, отриманої з їх використання; - підряд; - спільне виробництво, включаючи науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (НДДКР); - організація спільних підприємств; - запровадження спільних проєктів. 	<ul style="list-style-type: none"> - спільне виробництво; - підряд (це договір, за яким одна сторона зобов'язується виконувати завдання іншої сторони (замовника)); - поставки в рамках ліцензійних угод; - взаємне доповнення виробничих потенціалів; - розподіл виробничих програм у вигляді спеціалізації; - організація спільних підприємств.

Цей перелік було визначено на основі класифікації форм міжнародного співробітництва запропонованою Європейською економічною комісією ООН.

Перелік форм міжнародної кооперації, як взаємодії двох або більше суб'єктів господарської діяльності, один з яких є іноземним, наведено Європейською економічною комісією ООН при визначенні форм міжнародного промислового співробітництва як довготривалих відносин юридично незалежних підприємств різних країн, пов'язаних спільними інтересами.

Відповідно до концепції ЄЕК ООН серед форм промислового співробітництва виділяються [16]:

1) поставка комплектних підприємств та обладнання з наступною оплатою їх вартості продукцією, яку належить виготовити на їх основі;

2) надання ліцензій і (або) виробничого досвіду, а також знань з наступною оплатою їх вартості поставками продукції, отриманої з їх використанням;

- 3) підрядне виробництво;
- 4) розвиток нових видів технологій та надання інформації, яка належить до цих видів технологій, включаючи науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;
- 5) спільні підприємства;
- 6) спільні проекти.

Наведений розподіл є досить умовним і не може охопити велику кількість форм виробничого співробітництва, які використовують в сучасних умовах господарювання в залежності від конкретних цілей та інтересів партнерів, їхніх можливостей та потреб, специфіки галузей економіки. Вибір форми співробітництва багато в чому залежить від цілей та інтересів партнерів по бізнесу, їх фінансових та виробничих можливостей, потреб, специфіки галузі господарювання. Дуже часто в угодах партнерів можуть міститися елементи двох чи декількох форм кооперування. Така ситуація може виникнути коли мова йде про складні види міжнародного кооперування виробництва, наприклад: спільні підприємства, тристороння кооперація, адже вони можуть включати субпідрядні та інші відносини.

Особливою формою виробничої кооперації вважається поставка комплектних підприємств, обладнання з наступною оплатою їх вартості, виготовленої на їх основі продукцією, або сировиною, яку буде видобуто. Дана форма отримала й іншу назву - назву коопераційне співробітництво на компенсаційній основі або "компенсаційні угоди". Ця форма співробітництва включає в себе поставки машин, обладнання, технологічних приладів, їх монтаж та налаштування, супутні послуги. Інколи взаємодія бізнес-партнерів може включати обмін технічною документацією та інформацією, розробку та проведення спільних досліджень з удосконалення продукції, здійснення виробничого процесу і спільного маркетингу.

Надання ліцензій, використання авторського права, товарного знаку, ноу-хау, патенту, виробничого досвіду і знань з наступною оплатою їх вартості поставками продукції, отриманої з їх використанням лише умовно

може розглядатися як форма кооперації, тому що встановлення стійких взаємозв'язків партнерів з приводу виробництва, науково-технічних проектів не обов'язкові. Тільки за умови що буде налагоджено спільне виробництво компенсаційні угоди переростають в коопераційні.

Підряд – вважається простою, початковою формою кооперації. Підрядне кооперування - найбільш давній вид виробничих коопераційних зв'язків в промисловості. Суть підрядного виробництва полягає в тому, що підрядником виконується певний обсяг робіт відповідно до поставлених завдань з урахуванням його технічної документації або специфікації. Підрядне виробниче кооперування має два головні різновиди: «класичний» підряд на виготовлення продукції і підряд на проектування і випуск нового продукту. Більшість угод такого типу є короткотерміновими - більшість з них включають в себе короткострокові зобов'язання, які щорічно поновлюються.

Наступна форма міжнародної виробничої кооперації - спільне виробництво (коли повний комплексний продукт або окремі його частини виготовляються одним із закордонних партнерів). Спільне виробництво передбачає обмін вузлами і деталями з наступною збіркою готової продукції на підприємстві одного або обох партнерів. Для успішного здійснення цієї форми співпраці мають бути вирішені питання стандартизації, уніфікації і типізації окремих деталей і вузлів, кінцевої продукції, в результаті сформується більша взаємозалежність та взаємозв'язок між бізнес-партнерами.

В процесі спільного виробництва передбачається поставка одним із партнерів вузлів, деталей та інших комплектуючих для виготовлення кінцевого продукту на підприємстві іншого партнера. Часто подібна співпраця поширюється і на проведення загальних науково-дослідних та конструкторських робіт. Розподіл етапів виробництва та спеціалізація дають змогу забезпечити випуск великих партій продукції, поліпшити матеріально-технічне постачання, передбачити організацію спільних збутових каналів або використання збутової мережі одного з партнерів.

Спільне підприємство, стратегічний альянс, формальний союз, який створюється двома або більшою кількістю фірм, які здійснюють виробничу, комерційну або фінансову діяльність з метою досягнення обсягу коштів, необхідних для забезпечення раціоналізації або реструктуризації. Спільні підприємства (СП) – це найбільш складна, комплексна форма виробничої кооперації, вона базується на принципах спільної участі партнерів в капіталі, управлінні, розподілі доходів і ризиків, вони передбачають велику зацікавленість у виконанні взятих на себе зобов'язань [14].

Перевагою спільного підприємництва є те, що вона акумулює в собі всі переваги і вигоди інших форм кооперування, наприклад підвищення технічного рівня продукції і її конкурентоспроможності, випуск продукції в більш короткі терміни при менших витратах на виробництво, прискорення інноваційного циклу, проникнення на ринки інших країн.

За своєю суттю спільне підприємство це договір між сторонами про об'єднання виробничих і фінансових ресурсів, розподіл доходу і ризиків, здійсненні відповідних видів робіт. Спільне підприємництво відрізняється від інших форм міжнародної виробничої кооперації трьома основними ознаками: наявність спільного майна, спільне управління, спільний розподіл доходу і ризиків [45].

Завдяки такій формі коопераційного співробітництва як спільні проекти дві або більше країни об'єднуються для реалізації проекту в інтересах країн партнерів або для його виконання на замовлення. Спільні проекти можуть здійснюватися в різних організаційних формах: на чисто договірних засадах або шляхом об'єднання на основі консорціуму, спільного підприємства і т.п.

В наш час активно поширюється транснаціональна кооперація корпоративних структур, яка може поєднувати в собі, в залежності від форми свого існування, практично всі форми міжнародної виробничої кооперації. Поява в світі ТНК пояснюється ускладненнями господарських процесів,

посиленням міждержавної конкуренції та боротьби між підприємствами за ринки збуту і джерела сировини.

Ще одною важливою особливістю міжнародної виробничої кооперації є механізм зниження конкуренції між сторонами договору, а виробляється це шляхом поглиблення розмежувань спеціалізацій виробництв, і установки партнерських взаємин.

Таким чином, розвиток міжнародної виробничої кооперації та її форм важко переоцінити. На сьогодні виготовлення та випуск нової продукції вимагає величезних фінансових та матеріальних ресурсів, а завдяки співробітництву існує можливість скоротити час підготовки виробництва нових товарів і зменшити їх капіталоємність. В останні роки досить активно почало розвивається інтегративне кооперування, яке можна охарактеризувати як об'єднання капіталів декількох суб'єктів з різних країн для досягнення окремих, спільно узгоджених цілей [46].

Отже, сучасна світова економіка є результатом стрімкого розвитку продуктивних сил, науково-технічного прогресу і інтернаціоналізації економічних відносин. Благополуччя окремої країни і можливості її економічного розвитку багато в чому залежать від того, чи є вона органічною частиною світового господарства, від ефективності участі в міжнародному поділі праці, спеціалізації підприємств країни на виготовленні певних видів товарів і послуг і кооперації виробництва. Таким чином, міжнародна виробнича кооперація є фактором інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності компаній і країн в умовах глобалізації світової економіки.

1.2 Мета, основні завдання та нормативно-правове регулювання міжнародної виробничої кооперації

Сучасна світова економічна система є продуктом складної еволюції системи міжнародних економічних відносин, що виникла в результаті

поглиблення міжнародного поділу праці та розвитку міжнародної спеціалізації і кооперації виробництва. Більш того, країни, що розвиваються в останні десятиліття процеси глобалізації економічних відносин супроводжуються інтеграцією країн і регіонів, їх більш тісною співпрацею.

Міжнародній кооперації в сучасній економічній системі належить особлива роль. По-перше, кооперація є потужним фактором економічного зростання, оскільки сприяє поглибленню спеціалізації виробництва і міжнародного та міжрегіонального поділу праці, більш раціонального використання економічних ресурсів (капіталу, праці, природних ресурсів), технічного прогресу, зростанню продуктивності праці і, в підсумку, підвищенню ефективності суспільного виробництва [17]. По-друге, кооперація є найважливішим інструментом зниження собівартості продукції, що випускається, прискорення передачі нових технологій, а також зниження ризиків у роботі підприємств-кооперантів. По-третє, в сучасній економіці кооперація розглядається як певний інститут регулювання і координації економічних відносин в різних сферах діяльності.

В сучасних умовах господарювання головною метою міжнародної виробничої кооперації є розвиток міжнародних виробничих зв'язків, що виникають та існують між міжнародними спеціалізованими суб'єктами для того щоб поєднати взаємодоповнюючі виробничі процеси [19].

У свою чергу, міжнародна виробнича кооперація стає основою інтернаціоналізації виробництва та інтеграції країн в регіональні союзи і єдине світове господарство. Учасники глобального виробничого процесу узгоджено працюють над виготовленням певного продукту, дотримуючись одних і тих же технічних стандартів, і регламентів виробництва, в якій би країні вони не знаходилися. Як приклад можна привести діяльність транснаціональних компаній, транснаціональних банків, міжнародних інвестиційних фондів, а також становлення центрів кооперативної взаємодії виробників, науково-дослідних організацій і обслуговуючих фірм в Північній Америці, Західній Європі та Східній Азії. В даний час ці центри

коопераційної взаємодії є локомотивами розвитку відповідних регіональних союзів і всієї світової економіки [18].

Об'єктивною основою міжнародного кооперування виробництва є зростаючий рівень розвитку продуктивних сил, а отже, ступінь їх розчленування на галузі, виробництва, підприємства. У результаті впливу НТР була створена матеріальна основа для широкого розвитку виробничого кооперування. НТР змусила змінити і сам характер міжнародного кооперування виробництва, включивши в нього в якості найважливішого елемента науку. Таким чином, головна функція кооперації праці - служити засобом збільшення вироблених матеріальних благ при більш високій продуктивності праці - була доповнена іншою важливою функцією - реалізацією принципово нових задач, які дуже складно чи неможливо вирішити без об'єднання зусиль виробників декількох країн.

Міжнародна кооперація як довгострокові стійкі відносини сторін формується в наступних випадках [20].

1. Країна (регіон) ввозить той чи інший продукт з іншої країни, коли не має можливості його виробляти в силу природно-природних, науково-технічних і технологічних причин.

2. Країна (регіон) ввозить продукт, який міг би бути зроблений і у себе, але обійшовся б дорожче.

Перший випадок кооперації ґрунтується на абсолютних, другий - відносних перевагах. Для обох випадків спільним є те обставина, що різні країни (регіони) «працюють» один для одного: продукт праці переміщається з країни в країну, відбувається розрив між місцем виробництва та місцем споживання Країна може стати постійною учасницею міжнародної торгівлі і при виробництві товарів, яке обходиться дорожче, ніж у сусідів (якщо дане виробництво здійснюється в рамках реалізації її порівняльних переваг).

Міжнародна виробнича кооперація допомагає досягати суспільно корисного результату з меншими фінансовими, ресурсними витратами, ніж ті, які необхідні для досягнення такого ж результату, коли учасники діють

порізно. В умовах сучасної дійсності міжнародна кооперація декілька основних напрямків розвитку та відповідно завдань, які необхідно вирішити для реалізації цих напрямків.

Формування кооперативних зв'язків між підприємствами партнерами дозволяє вирішувати наступні завдання:

- спонукання підприємств і країн до спільних дій для розвитку міжнародних економічних відносин;
- сприяння підвищенню конкурентоспроможності на світовому та внутрішньому ринку продукції виробленої на підприємствах які діють на основі міжнародної виробничої кооперації;
- надання можливості для ведення спільної підприємницької діяльності у різноманітних та інституційних формах, таких як акціонерні товариства, концерни, тощо;
- захист вітчизняної економіки від напливу іноземного капіталу, усунення можливих негативних наслідків залучення іноземного капіталу у вітчизняну економіку,
- підвищує динамізм інновацій і конкуренції. Це досягається за коштами залучення традиційних галузей в глобальну систему кооперації та сприяє прискоренню НТП;
- Сприяння зниженню витрат на інвестиційні проекти та науково-технічні витрати;
- - інтеграція інновацій та міжнародного досвіду (дослідження, розробки, виробництво, збут, передпродажні та післяпродажні послуги);
- об'єднання зусиль для здійснення маркетингових стратегій та просування продукції, що реалізовується;
- об'єднання фінансових ресурсів для закупівель великих партій сировини, заготовок, супутніх товарів за нижчими цінами;
- - підвищення іміджу кооперованих підприємств (певна гарантія надійності і стабільності роботи таких підприємств, які часто

використовують за домовленістю єдину торговельну марку, що гарантує високий рівень якості товарів та послуг);

- забезпечення взаємної гарантії відповідальності та ризиків між підприємствами-партнерами;
- скорочення їх витрат на виробництво одиниці продукції; оновлення продукції і технології у підприємств-виробників проміжної продукції, зниження витрат поточного виробництва.

Підприємства, що вбудовуються в глобальні виробничі мережі, прагнуть працювати в рамках міжнародної виробничої кооперації переслідують наступні цілі:

- створення або впровадження передових виробничих технологій в кооперації із зарубіжними партнерами;
- створення і налагодження виробництва інноваційних продуктів, комерціалізація науково-технічних розробок у співпраці із зарубіжними виробниками;
- накопичення конкурентних переваг за рахунок ефекту масштабу виробництва та / або вертикальної інтеграції;
- доступ до нових зарубіжних ринків для збуту продукції і отримання нових джерел виробничих ресурсів.

Реалізація зазначених цілей призводить до підвищення конкурентоспроможності підприємств, якості продукції, що випускається, зниження витрат, активізації інноваційної діяльності. Підприємства, які беруть участь в міжнародній кооперації, в силу орієнтації не тільки на внутрішній, але і зовнішній попит отримують додаткову фінансову вигоду.

В умовах ринкової орієнтації національної економіки, глобалізації і міжнародної інтеграції посилення взаємодії кооперації і держави набуває особливої актуальності. У перспективі актуальність цієї проблеми значно зростатиме тому надзвичайно важливо обґрунтувати відповідні стратегічні рішення. Питання розвитку кооперації обов'язково має включатися в загальнонаціональні програми, комплексні плани, стратегії соціально-

економічного розвитку України, галузей, регіонів. Основними напрямками державної політики відносно стратегічного розвитку кооперації є: створення умов для розвитку всіх видів кооперації; державну підтримку і правовий захист кооперації [21].

Необхідність державного регулювання виробничої кооперації, яке б дозволило врегулювати гострі соціальні, екологічні, економічні питання розвитку економіки зумовлена появою потужних міжнародних компаній, стрімкою зміною кон'юнктури на ринку, відкритістю світових економік. Сучасні тенденції розвитку світової економіки мають інтеграційний характер, це пов'язано із тим, що процеси територіального поділу праці та міжнародного співробітництва набувають все більших масштабів. Процеси виробничої кооперації вимагають значної підтримки на національному та міжнародному рівнях, зваженої державної політики.

Створення умов для розвитку всіх форм і видів кооперації. Система умов включає економічні, соціальні, політичні, соціально-культурні та інші аспекти. Економічні умови повинні створити відповідний економічний клімат для розвитку кооперації. Вони включають економічну свободу, систему економічного регулювання, захист економічних інтересів кооперативних суб'єктів, багатокладність економіки. Всі ці компоненти поступово вдосконалюються і посилюють свою дію на кооперативний рух.

На сьогоднішній день діяльність спільних підприємств регулюється такими нормативними актами як Закон України «Про кооперацію» [42], Закон України «Про інвестиційну діяльність» [44], Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [14], Господарським кодексом [43] та іншими підзаконними актами.

Удосконалення регуляторного середовища для сприяння розвитку певних форм кооперації, реалізації можливості використання потенціалу міжнародної виробничої кооперації виходячи з потреб розвитку пріоритетних галузей, визначених національною промисловою політикою є важливою прикладною проблемою економічної науки. Розробка промислової

політики та вибір найбільш ефективних інструментів досягнення її цілей та завдань потребує виокремлення критеріїв для обґрунтування їх вибору, виходячи з необхідності досягнення балансу інтересів суспільства та бізнесу.

1.3 Підходи до оцінки ефективності міжнародної виробничої кооперації

Ефективність роботи підприємства, здатність зміцнювати свої конкурентні позиції залежать від постійного контролю показників ефективності виробництва і реалізації продукції, аналізу і оцінки впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Через велике різноманіття видів та типів підприємств, цілей їх функціонування та взаємозв'язки виникають певні труднощі із дослідженням питання ефективності. Саме через це існує велика кількість підходів до оцінки ефективності підприємства, які мають відображати цілі діяльності відповідних підприємств.

Ефективність виробництва – важливий показник результатів діяльності. Незалежно від виду діяльності у процесі виробництва приймають участь ті чи інші фактори виробництва з метою створення певних споживчих вартостей. Процес виробництва передбачає споживання ресурсів і одержання результатів. Визначати ефективність необхідно для того щоб порівнювати фінансово-економічні результати підприємства на різних етапах його існування, адже одна і та ж кількість ресурсів забезпечує отримання далеко не однакових результатів.

Термін «ефективність» означає результативність певного процесу, дії. На думку багатьох економістів вона є формою вираження мети виробництва, означає результативність, міру одержання користі [22]. Ефективність виробництва відбиває вплив комплексу факторів, які формують її рівень, визначають тенденції функціонування і розвитку підприємства.

Ефективність виробництва визначається оцінкою його результатів та співставлення їх із витратами, понесеними на досягнення таких результатів,

адже одні й ті ж результати можуть бути отримані за різного рівня використання ресурсів. Такими результатами, як відмічає той же автор, можуть бути обсяги виготовленої продукції в натуральному чи вартісному виразі або прибуток [23].

Отже, загальний механізм визначення ефективності підприємства можна визначають співвідношенням ефекту (результату) до витрат (ресурсів).

Формула визначення ефективності як за механізмом розрахунку, так і за своїм змістом близька до поняття продуктивності. Досить часто при розрахунку ефективності використання окремих факторів виробництва отримані показники одночасно є показниками продуктивності. Економічна ефективність означає отримання максимального результату на одиницю витрат або мінімізацію витрат на одиницю отриманого результату [24].

Розглянемо систему показників оцінки ефективності діяльності підприємства на основі традиційного підходу. Дана система оцінка ефективності включає в себе такі групи показників:

- показники які характеризують ефективність використання окремих видів ресурсів;
- узагальнюючі показники – характеризують ефективність використання всіх ресурсів підприємства

Показники які характеризують ефективність використання окремих видів ресурсів дають змогу зосередитись на використанні окремого ресурсу. Вони включають показники ефективності використання основного капіталу, показники ефективності використання оборотного капіталу.

I. Показники ефективності використання основного капіталу:

капіталовіддача (K_B) розраховується відношенням вартості валової продукції (ВП) до середньорічної вартості основного капіталу ($K_{очн}$):

$$K_B = \frac{ВП}{K_{очн}} \quad (1.1)$$

капіталомісткість (K_M) розраховується відношенням основного капіталу ($K_{осн}$) до вартості валової продукції (ВП). Цей показник обернений до капіталовіддачі. Він визначає обсяг основного капіталу, необхідний підприємству за даних умов для виробництва валової продукції вартістю 1 грн.

$$K_M = \frac{K_{осн}}{ВП} \quad (1.2)$$

норма прибутку (H_{Π}) визначається відношенням чистого прибутку (Π) до суми авансованого капіталу (основного ($K_{осн}$) і оборотного ($K_{об}$)) і виражається в процентах:

$$H_{\Pi} = \frac{\Pi}{K_{осн} + K_{об}} \times 100\% \quad (1.3)$$

II. Показники ефективності використання оборотного капіталу:

коефіцієнт оборотності (кількість оборотів K_o) визначається відношенням виручки від реалізації продукції за рік (Q) на середньорічний залишок нормованих оборотних засобів O_3 . Цей показник характеризує кількість оборотів оборотних засобів за рік і визначається за формулою:

$$K_o = \frac{Q}{O_3} \quad (1.4)$$

коефіцієнт завантаження коштів в обороті K_3 - показник, обернений до коефіцієнта оборотності, який показує, скільки оборотних коштів припадає на 1 грн реалізованої продукції. Величину цього показника обчислюють за формулою:

$$K_3 = \frac{O_3}{Q} \quad (1.5)$$

тривалість одного обороту (в днях) визначається діленням кількості днів у році на коефіцієнт оборотності засобів:.

$$t = 360/K_0 \quad (1.6)$$

Тривалість одного обороту характеризує швидкість обертання. Цей показник обчислюється в днях і визначається періодом, за який оборотні засоби підприємства здійснюють один оборот. Швидкість обертання оборотних засобів характеризує ефективність їх використання.

Узагальнюючі показники – характеризують ефективність використання всіх ресурсів підприємства, до них входять:

рівень рентабельності активів (Р) характеризує ефективність використання всього наявного майна підприємства, визначається відношенням чистого прибутку (П) до середньої суми активів балансу підприємства (А):

$$P = \frac{\Pi}{A} \times 100\% \quad (1.7)$$

рівень рентабельності власного капіталу (Р) відображає ефективність використання активів, створених за рахунок власних коштів, визначається відношенням чистого прибутку (П) до суми власного капіталу (ВК), величина власного капіталу береться за даними балансу. Вона дорівнює сумі активів за вирахуванням усіх боргових зобов'язань:

$$P = \frac{\Pi}{BK} \times 100\% \quad (1.8)$$

рівень рентабельності інвестованого капіталу (Р), тобто капіталу, який використовується на підприємстві, визначається відношенням прибутку (П) до суми власного капіталу (ВК) та довгострокових зобов'язань (ДЗ).

$$P = \frac{\Pi}{VK+DЗ} \times 100\% \quad (1.9)$$

рентабельність продукції (Р) характеризує ефективність витрат на виробництво та збут продукції, визначається відношенням прибутку від реалізації (П_р) до повної собівартості реалізованої продукції (С_п) виражається у відсотках:

$$P = \frac{\Pi_p}{C_p} \times 100\% \quad (1.10)$$

рівень рентабельності продажу (Р) визначається відношенням прибутку (П) до чистого доходу від реалізації продукції (Д_ч).

$$P = \frac{\Pi}{D_{ч}} \times 100\% \quad (1.11)$$

Рівень рентабельності підприємства залежить від величини прибутку, витрат виробництва. Важливими факторами, які забезпечують зростання прибутку та рентабельності підприємства є підвищення продуктивності праці, раціональне використання матеріальних ресурсів та підвищення капіталовіддачі. Якомога повніше врахування цих факторів сприятиме підвищенню ефективності підприємства.

Ефективність виробництва - категорія, яка характеризує віддачу, результативність виробництва. Вона свідчить не про темпи приросту обсягів виробництва, а про те, якою ціною, якими витратами ресурсів досягається цей приріст, тобто свідчить про якість економічного зростання [25].

Економічна ефективність міжнародної кооперації виробничих сил обумовлена співпрацею зі спеціалізованими партнерами, що значною мірою

впливає на економію витрат виробництва на одиницю продукту. Кооперація дозволяє отримувати економічні переваги у вигляді зменшення витрат на виробництво одиниці продукції.

Використання різних форм міжнародної кооперації у виробництві, відіграє величезну роль у підвищенні ефективності діяльності підприємства, так як складання кількох сил в єдиний комплекс - дає збільшення виробничих показників. Переваги від використання коопераційного співробітництва в сучасних економічних умовах визначаються роллю кооперації як " нової продуктивної сили ", яка виникає за рахунок оптимального поєднання декількох сил в єдиний комплекс. Таким чином, жодна, навіть найпотужніша компанія, не зможе впоратися, особливо в сучасних мінливих конкурентних умовах економічного середовища з усім спектром найскладніших задач з розробки і виробництва принципово нових видів продукції в максимально можливому обсязі в мінімальний термін.

Практика показує, що для вирішення подібних завдань необхідна кооперація двох або більше виробничих потужностей спеціалізованих фірм з об'єднанням їх виробничого і наукового потенціалу. Варто відзначити, дані статистики вказують на те, що транснаціональні угоди про кооперацію сприяють значному скороченню термінів (приблизно на 15-20 місяців) налагодження виробництва в порівнянні з організацією його власними силами, на 50-70% знижують витрати на освоєння виробництва.

Ефективність міжнародних коопераційних виробництв, її привабливість для фірм пов'язані також з дією іншого економічного чинника - надзвичайно високим розривом в рівні ввізних мит на комплектуючі вироби і готову продукцію в багатьох державах. Для численних дрібних і середніх фірм, залучених до міжнародної виробничої кооперації в якості субпідрядників, істотним ефектом від кооперації є забезпечення довгострокового завантаження виробничих потужностей та сталого довготривалого збуту виробленої продукції [34].

Таким чином, економічну ефективність від застосування кооперування й спеціалізації, як елементів міжнародного поділу праці характеризують, як результат організаційно-планових заходів і підвищення технічного рівня виробництва. Завдяки зниженню собівартості виготовленої продукції, росту продуктивності праці, зменшенню видатків на виготовлення одиниці продукції можна говорити про ефективність, організаційно-планових заходів. Економічна ефективність спеціалізації та кооперації виробництва на підприємствах визначається рядом факторів [26]:

- створення умов для поділу процесу виробництва на дрібні операції;
- деталізація та поділ виробничих процесів, створення передумов для впровадження комплексної механізації й автоматизації виробництва.
- забезпечення більш повного використання діючого устаткування.
- максимальне спрощення виробничої структури підприємств (основних, допоміжних і обслуговуючих цехів і господарств).
- виникнення більш стійких зв'язків з постачальниками й споживачами, а отже, спрощення матеріально-технічне забезпечення й збут.

Щоб оцінити економічну ефективність підприємства, необхідно враховувати ефективність для таких видів економічної діяльності як:

- ефективність діяльності підприємства в цілому;
- ефективність участі в капіталі підприємства (ефективність власного капіталу підприємства та ефективність інвестицій у підприємство).

Ці розрахунки здійснюються з метою підтвердження для кожного з учасників доцільності його участі в капіталі підприємства.

Існує багато підходів до класифікації методів визначення ефективності міжнародної виробничої кооперації підприємств. На практиці використовують декілька методів оцінки ефективності [37]. В рамках першого методу як показники, що характеризують ефективність кооперації підприємства можна привести як загальні показники ефективності

фінансово-господарської діяльності підприємства, використання його ресурсів, так і специфічні, що характеризують економічні аспекти кооперації:

- питома вага матеріалів та комплектуючих виробів власного виробництва в загальній вартості продукції, що випускається;
- коефіцієнт завантаження виробничих потужностей підприємств і його залежність від наявності договорів підряду;
- коефіцієнт оборотності оборотних коштів і його динаміка в залежності від умов господарських договорів, що регулюють коопераційне взаємодія. Наприклад, передоплата за договорами поставки комплектуючих виробів призводить до зниження оборотності оборотних коштів;
- показники рентабельності і величини прибутку, їх динаміка в залежності від величини і обсягів коопераційного взаємодії;
- зниження собівартості в результаті використання більш дешевих вузлів і агрегатів, придбаних за укладеними договорами кооперації.

Найбільш поширеним є традиційний підхід, який передбачає використання показників, які оцінюють ефективність використання окремих видів ресурсів, та узагальнюючих показників, які характеризують ефективність діяльності підприємства в цілому, порівнюючи результативні показники з витратами усіх ресурсів [27].

Економічна ефективність є одним із ключових інструментів формування системи економічних відносин і кооперованих зв'язків, виконуючи ряд важливих функцій, що ведуть серед яких є:

- регулювання внутрішньогосподарської діяльності підприємств (ключовий інструмент прийняття рішень по використанню ресурсів);
- формування відносин між виробником і споживачем (основа формування ціни споживача);
- переклад загальноекономічних (суспільних) вигід у внутрішні інтереси конкретних економічних суб'єктів (підприємств і окремих громадян); дана функція досягається в результаті застосування державою, територіальними органами або громадськими організаціями системи

економічних інструментів: податкових, кредитних, субсидованих, дотаційних і ін.

Економічна ефективність спеціалізації й кооперування - результат організаційно-планових заходів і підвищення технічного рівня виробництва. Ефективність, організаційно-планових заходів проявляється в зниженні собівартості внаслідок росту продуктивності праці й зменшення умовно-постійних видатків, що доводяться на одиницю продукції. Основна частка економічного ефекту від спеціалізації доводиться на підвищення технічного рівня виробництва і якості продукції. Ці напрямки збільшення ефективності виробництва діють одночасно.

Економічна ефективність спеціалізації й кооперування промислового виробництва визначається такими факторами:

Спеціалізація створює умови для розчленовування процесу виробництва продукції на більше дрібні операції, кожна з яких закріплюється за робітниками місцями, розташованими по ходу технологічного процесу.

Спеціалізація, деталізуючи й розчленовуючи виробничі процеси, створює передумови й сприятливі умови для впровадження ефективних коштів комплексної механізації й автоматизації виробництва.

Спеціалізація забезпечує більше повне використання діючого устаткування. Будь-яка високопродуктивна машина може бути використана на повну потужність тільки при постійному випуску конструктивно й технологічно однорідної продукції на основі її уніфікації, типізації й стандартизації. Чим вище продуктивність машини, тим вище повинна бути масовість виробництва продукції, для виготовлення якої вона призначена. На спеціалізованих підприємствах технічний рівень виробництва значно вище, ніж на універсальних.

Спеціалізація дозволяє максимально спростити виробничу структуру підприємств, тобто число основних, допоміжних і обслуговуючих цехів і господарств. Чим уже номенклатура технологічно однорідної продукції (іншими словами, чим глибше спеціалізоване виробництво), тим менше число структурних підрозділів входить до складу підприємств [47].

На основі спеціалізації й кооперування виробництва виникають більше стійкі зв'язки з постачальниками й споживачами, а отже, спрощуються матеріально-технічне забезпечення й збут. Для спеціалізованого підприємства потрібна обмежена номенклатура сировини, матеріалів і комплектуючих виробів, що поставляються по кооперуванню.

Таким чином, виробнича кооперація представляється вигідною і доцільною у разі отримання економічного ефекту. У ряді випадків кооперація між інноваційними, виробничими, збутовими та фінансовими структурами дозволяє скоротити терміни освоєння нової техніки, більш гнучко адаптувати свою продукцію під вимоги ринку, забезпечити потребу в оборотних коштах а також запропонувати більш гнучку систему розрахунків за продукцію кінцевому споживачеві. Подібні переваги істотно посилюють конкурентні переваги підприємств і організацій, задіяних у ланцюжку «розробка-виробництво-збут».

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН МІЖНОРОДНОЇ ВИРОБНИЧОЇ КООПЕРАЦІЇ НА ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»

2.1 Організаціо-економічна характеристика ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»

ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» – підприємство нафтохімічної галузі розташоване у м. Бердянськ (Запорізька область, Україна). На сьогоднішній день нафтохімічне підприємство, яке займається виробництвом масел, мастил і різних мастильно-охолоджуючих рідин є найбільшим виробником даної продукції в Україні. Сьогодні діяльність компанії орієнтована на модернізацію виробництва, удосконалення якості продукції та розширення ринку збуту.

Історія ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» почалася у 1937 році, коли у Бердянську був відкритий крекінг-завод, який випускав бензин та паливо для авіації. Через 10 років підприємство змінило профіль на виготовлення мастильних матеріалів. На цьому терені були досягнуті вражаючі успіхи: завод став одним з лідерів в даній галузі на території Східної Європи. Під час Другої світової війни завод на три з половиною роки був евакуйований до Краснокамську, де він продовжував роботу. Після відновлення підприємства на старому місці продукція заводу й робота колективу не раз відзначалася високими державними нагородами. В 1994 році завод отримав свою нинішню аббревіатуру АЗМОЛ — «Азовські мастила та оливи». Підприємство успішно пережило кризи 90-х, на підприємстві активно розвивалися нові технології, відкривалися нові цехи, розроблялися нові види продукції, але у в 2010 році почався занепад, який поступово привів до банкрутства в 2015 році.

У 2016 році почався новий етап в історії підприємства – воно відродилося та почало розвиватися завдяки інвестиціям з британської сторони — від відомої компанії Global Lubricants Ltd (засновник Террі Дікен,

чинний голова ELGI (Європейський інститут мастильних матеріалів). Інвестиційний проект з AZMOL-BP став результатом ретельного вивчення підприємства, в ході якого британський експерт високо оцінив його потенціал.

Варто відзначити, що ELGI — це співтовариство провідних технологів, інженерів і розробників Європи в області мастильних матеріалів і супутніх їм напрямків. Основною метою ELGI є сприяння розумінню всіх питань, що стосуються мастил та олив, а також пов'язаних з ними продуктів. У своїй роботі ELGI сприяє обміну інформацією і досвідом, що стосується проектування, виробництва, використання, обігу та продажу мастильних матеріалів між усіма зацікавленими організаціями та фізичними особами.

За словами засновників, головною метою створення спільного підприємства є розробка продукту світової якості та постачання його на ринки України та Європи, а завод з такою багаторічною історією і рівнем розробок, як у AZMOL-BP, підходить для цього якнайкраще.

ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» постачає свою продукцію на ринки Азербайджану, Узбекистану, Туркменістану. У 2017 завод відвідали делегації оптових покупців з Туреччини та Іраку, Афганістану й Пакистану, Саудівської Аравії та Казахстану. Виявляють зацікавленість у придбанні продукції бердянського заводу й партнери з Естонії, Грузії та Китаю.

Інтерес міжнародних партнерів до компанії продиктований успішним виходом підприємства на міжнародний рівень. Ефективність організації оцінили в більш ніж десяти країнах, а відповідність якості продукції світовим стандартам доведено десятками експертиз.

На сьогоднішній день ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» здійснює модернізацію і розробку нової лінійки моторних олив, впроваджує інноваційну політику, впроваджуючи нові лінійки продуктів. Перша новинка з'явилася в роздрібному продажі влітку 2017 року. Мова йде про моторну оливу нового покоління, яка виробляється з використанням європейського сировини і дозволяє максимально довго зберігати продуктивність і ресурс двигуна. У

найближчий час лінійка поповниться новими продуктами, що були розроблені та вироблені під керівництвом і контролем британських фахівців

Товариство з обмеженою відповідальністю «Українсько-Британське спільне підприємство АЗМОЛ-Брітїш Петрокемікалс» (скорочене найменування ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі») започатковане за рішенням учасників (засновників) товариства 16 вересня 2016 року, здійснює свою виробничу діяльність з використанням території, виробничих будівель, інженерних комунікацій на базі колишнього підприємства ПАТ "Азовські мастила і оливи".

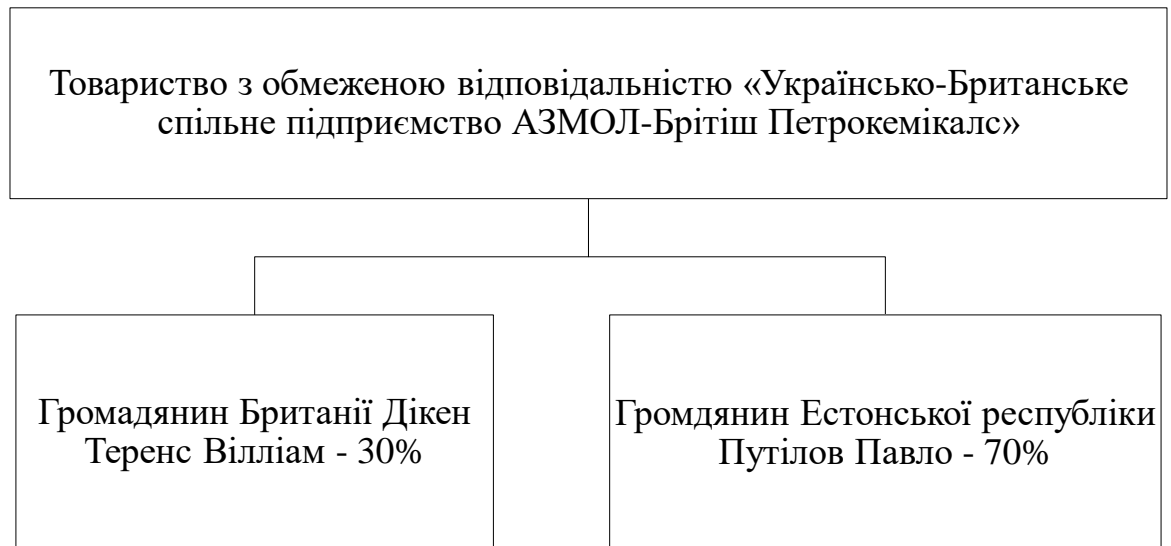

Рисунок 2.1 Структура статутного капіталу ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» [41]

ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» - юридична особа приватного права, створене і діє на підставі Конституції України, Цивільного, Господарського та Податкового кодексів, законом України «Про господарські товариства» та іншими законодавчими актами України.

ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» є суб'єктом підприємницької господарської діяльності з приготування широкого асортименту мастильних композицій (олив, мастил, змащувальноохолоджуючих технічних рідин (ЗОТР), які використовуються підприємствами України та за її межами.

Для забезпечення діяльності товариства за рахунок вартості вкладів його Учасників створено статутний капітал, в розмірі 200 000 гривень. В створенні Статутного фонду Учасники беруть участь в обумовлених частках: громадянин Британії Дікен Теренс Вілліам - 60 000 гривень (частка складає – 30%), громадянин Естонської республіки Путілов Павло – 140 000 гривень (частка складає – 70%) (рис. 2.1).

Товариство самостійно здійснює зовнішньоекономічну діяльність згідно законодавства України. Товариство має право створювати свої філії, представництва, дочірні підприємства за межами України, а також брати участь у створенні підприємств зі змішаним капіталом, як в Україні, та і за її межами,

Згідно Статуту основною метою діяльності товариства є отримання прибутку на вказаний капітал шляхом здійснення господарсько-фінансової та іншої діяльності в порядку і на умовах, визначених чинним законодавством. Згідно даного Статуту товариство може здійснювати такі види діяльності [41]:

- виробництво продуктів нафтоперероблення;
- виробництво іншої хімічної продукції для промислових цілей;
- технічні випробування та дослідження;
- оптова і роздрібна торгівля технічними мастилами і змащеннями;
- купівля та продаж власного нерухомого майна;
- надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна;
- складське господарство;
- збирання, утилізація, перероблення, зберігання небезпечних відходів;
- здійснення закупівлі та реалізації нафти, нафтопродуктів, вугілля та інших паливно-сировинних ресурсів і конструкційних матеріалів, виконання пов'язаних з цим робіт та надання повного комплексу пов'язаних з цим послуг з усіма національними, а також іноземними суб'єктами

підприємницької діяльності, забезпечення вказаними ресурсами і матеріалами підприємств, громадян та інших споживачів;

- виробництво сталевих бочок і подібних контейнерів інших допоміжних матеріалів;

- виробництво барвників і пігментів;

- виробництво інших основних неорганічних хімічних речовин;

- виробництво фарб лаків і подібної продукції друкарської фарби та мастик;

- виробництво плит листів труб і профілів із пластмас;

- виробництво інших виробів із пластмас;

- виробництво інших металевих баків резервуарів і контейнерів;

- виробництво дерев'яної тари;

- виробництво гофрованого паперу та картону паперової та картонної тари;

- виробництво інших виробів з паперу та картону;

- розробка і виробництво тари інших допоміжних матеріалів;

- виробництво тари з пластмас, виробництво металевої тари;

- кування пресування штампування профілювання порошкова металургія;

- оброблення металів та нанесення покриття на метали механічне оброблення металевих виробів;

- виробництво легких металевих пакувань;

- виробництва інших готових металевих виробів;

- ремонт і технічне обслуговування готових металевих виробів;

- ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення;

- ремонт і технічне обслуговування інших транспортних засобів;

- ремонт і технічне обслуговування інших машин і устаткування;

- виробництво відтворення та поширення товарів захищених авторськими правами;

- переробка сировини у тому числі відходів промисловості і сільського господарства;
- придбання збереження переробка і реалізації нафтопродуктів її паливно-мастильних матеріалів та газу;
- будівництва та експлуатації АЗС;
- дослідження і розробки в галузі технічних наук;
- оптова торгівля твердим рідким газоподібним паливом і подібними продуктами;
- оптова торгівля;
- неспеціалізована оптова торгівля;
- роздрібна торгівля що здійснюється фірмами поштового замовлення або через мережу Інтернет;
- роздрібна торгівля пальним роздрібна торгівля;
- зовнішньоекономічна діяльність;
- розробка і освоєння технології виробництва мастильних матеріалів іншої продукції нафтохімічної промисловості;
- випробування та сертифікаційні роботи попали вам олива значенням і присадка до них мастильна охолоджуючим технологічним засобом;
- технічний контроль та аналіз;
- технічні випробування та дослідження;
- сертифікаційна діяльність;
- дослідження та розробки в галузі природничих наук;
- дослідження та розробки в галузі технічних наук;
- випробування та діяльність вимірювальних будівельної лабораторії в галузі виробництва бетонних і розчинних сумішей та залізобетонних виробів і конструкцій тощо;
- діяльність у сфері інжинірингу геології та геодезії надання послуг технічного консультування в цих сферах;

- дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук;
- професійна наукова та технічна діяльність;
- інформаційно-консультативні послуги; консалтинг;
- організація навчання та підготовка фахівців в рамках відповідних семінарів конференцій симпозіумів;
- представницькі послуги;
- лізинг інтелектуальної власності та подібних продуктів крім товарів захищених авторськими правами;
- діяльність автомобільного вантажного транспорту;
- забезпечення протипожежної та технічної безпеки;
- рекламування продукції організації реклами на внутрішньому та міжнародних ринках;
- створення власної мережі торговельних точок автосалонів магазинів секцій у магазині інших торговельних закладів;
- інші види економічної діяльності які не заборонені чинним законодавством.

Динаміку розвитку підприємства можна бачити, аналізуючи зміну показників діяльності за 2016-2018рр., що наведенні в табл. 2.1 [39].

Таблиця 2.1

Показники господарської діяльності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі»

Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Основні засоби (тис. грн.)	-	-	226,1
Виробничі запаси (тис. грн.)	150,1	37789,2	42494,0
Готова продукція (тис. грн.)	-	4784,7	11674,1
Доход від реалізації (тис. грн.)	1706,6	97269,4	72811,7

Вищезазначені показники діяльності підприємства можна пояснити наступним чином. Відсутність показників основних засобів у структурі

балансу зумовлена тим, що у 2016 році відбулися радикальні зміни для підприємства. В аудиторському висновку за звітний 2012р. були висловлені наступні тези «Проведені нами розрахунки аналізу коефіцієнтів, що характеризують фінансовий стан Товариства вказують на наявність значних сумнівів в здатності Товариства продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Товариство може виявитися нездатним реалізувати свої активи та виконати свої зобов'язання при звичайній діяльності».

Такий аудиторський висновок свідчить про те, що на підприємстві існували проблеми, які згодом призвели до спаду виробничої діяльності, не спроможності виплати боргів та в підсумку до стану занепаду. У попередніх 2013 - 2015 роках АЗМОЛ перебував на грані банкрутства, більшу частину робочого часу підприємство не працювало, на підприємстві відповідними наказами вводився режим простою, працівники не виходили на робочі місця.

В той період при практичній відсутності доходів мала місце велика затратна частина собівартості продукції та інших операційних витрат. У зв'язку з відсутністю обігових коштів власна продукція не випускалася, а надавалися послуги з переробки давальницької сировини. Після перезапуску підприємства у 2016 році та дій нового керівництва фінансово-економічний стан став покращуватись, що видно із показників таблиці 2.1

Вище зазначені показники діяльності підтверджують те, що зміна керівництва, організаційно-правової форми підприємства позитивно вплинула на його роботу. Помітний приріст основних засобів виробництва, виробничих запасів, підвищення відсотку дохідності від реалізації готової продукції.

Організаційно-виробнича структура підприємства складається з: основного виробництва, 4 допоміжних та обслуговуючих підрозділів; 17 відділів. ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» є цілісним майновим комплексом. Окремих, самостійних юридичних осіб, дочірніх підприємств, філій та представництв АЗМОЛ не має. Організаційна структура підприємства віддзеркалює потужність підприємства ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі».

На рисунку 2.2 графічно відображено динаміка росту показника чистого прибутку в тенденції за останні три роки [40].

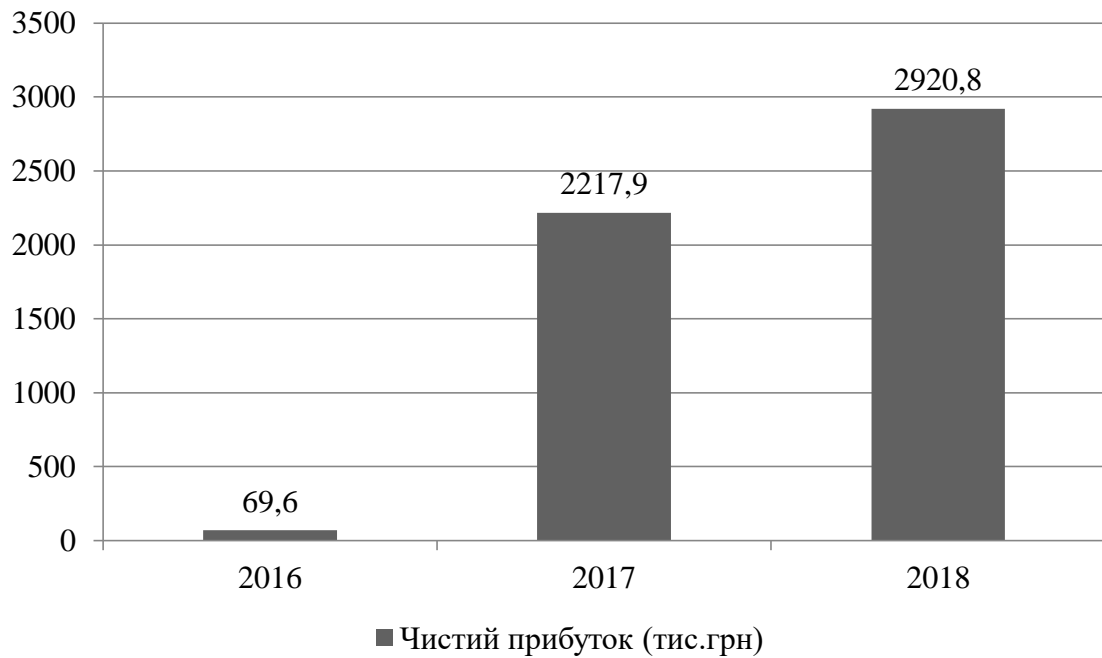

Рисунок 2.2 Динаміка чистого прибутку за 2016-2018рр.

Директору з організації виробництва підпорядковані виробничі, допоміжні цехи та відділи що безпосередньо пов'язані з проектуванням, розробкою, підготовкою і організацією дослідного і серійного виробництва моторних мастил та оливо. Начальнику з маркетингу підпорядковані відділи, що займаються експортними поставками та збутом продукції на внутрішньому ринку. Фінансовий відділ регулює фінансово-економічне управління.

Одним з принципів керівництва підприємства є те, що головне не кількість спеціалістів в штаті, а їх професіоналізм, тому на підприємстві працюють лише висококваліфіковані спеціалісти. Хоча підприємство є досить молодим, але має досить розгалужену організаційну структуру.

Загалом успіх підприємства залежить від усієї сукупності складових його діяльності. Однак основоположним фактором є саме персонал. Без кваліфікованих спеціалістів жодна організація не зможе досягти своєї мети. Зокрема, від забезпеченості підприємства персоналом та ефективності його

використання залежать обсяг і своєчасність виконання всіх робіт, продуктивність використання техніко-технологічної бази і, як наслідок, ефективність діяльності загалом [28].

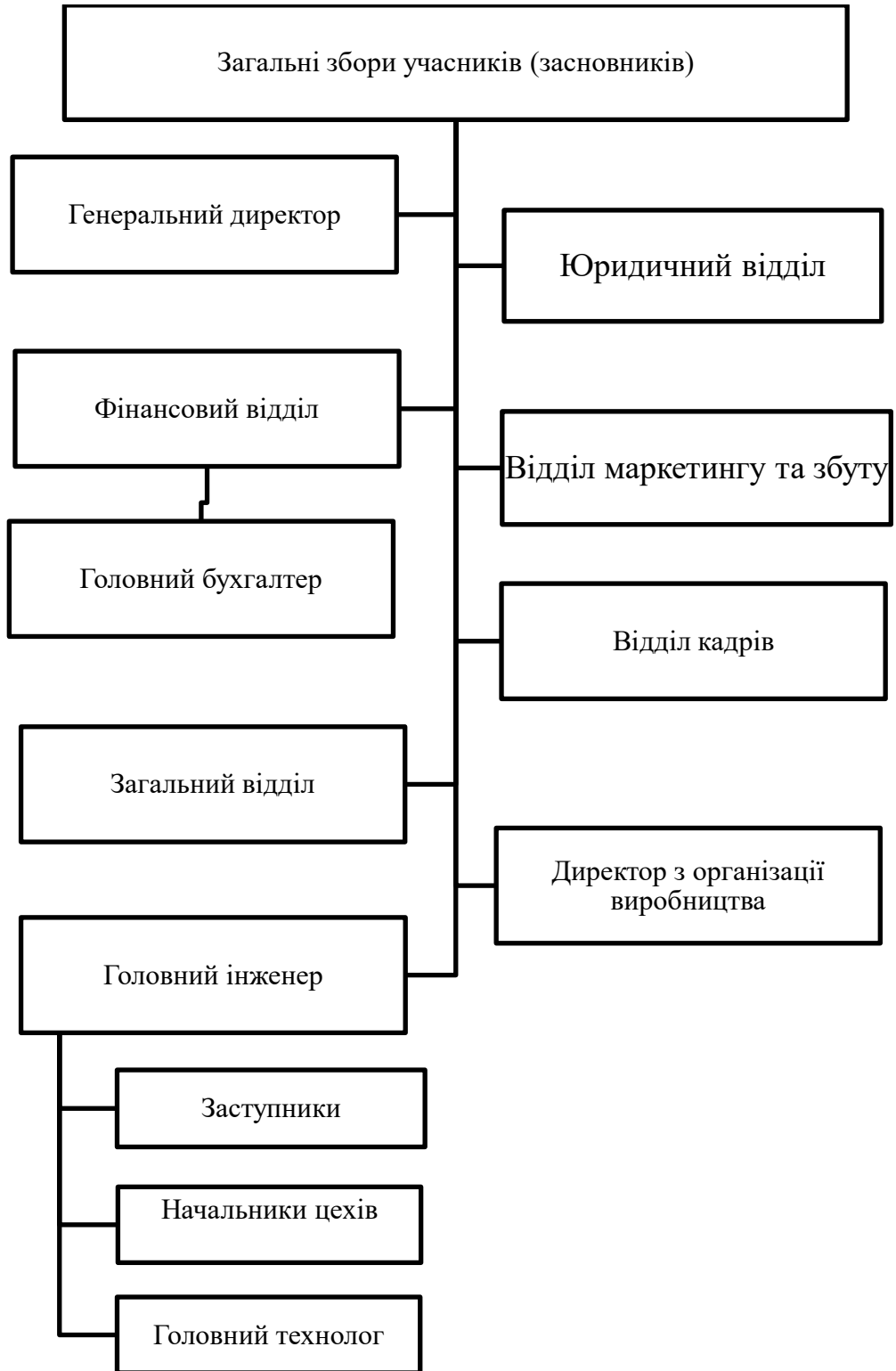

Рис. 2.3 Організаційна структура ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» [41]

На рисунку 2.4. графічно зображена динаміка чисельності персоналу ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» [40].

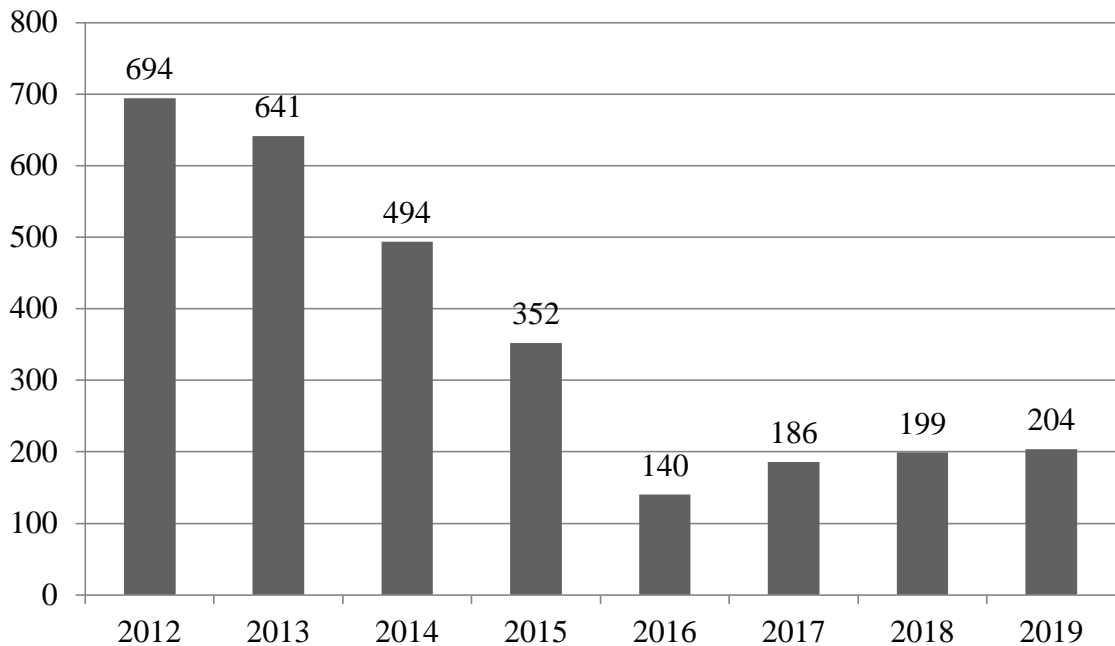

Рисунок 2.4 Динаміка чисельності персоналу ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі»

З графіку видно, що середньооблікова кількість штатних працівників підприємства з 2012 року мала тенденцію до скорочення, це пов'язано із тим, що підприємство з року в рік знаходилося у простоях протягом двох-трьох тижнів кожного місяця у зв'язку з відсутністю необхідних технічних умов для виконання робіт. В 2016 році спостерігається найменша кількість середньооблікова кількість штатних працівників за обраний період, адже саме в цей час в діяльності підприємства почався новий період, нове керівництво робить ставку на якісний склад персоналу, тому в наступних роках хоча і збільшувалася кількість працівників, проте ці темпи не високі.

Наразі на підприємстві звертають особливу увагу навчання, підвищенню кваліфікації персоналу, так наприклад у 2017 році підвищили кваліфікацію 22 особи. Зі співробітниками ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» проводяться тренінги з організації «бережливого виробництва», періодично влаштовуються загальні тренінги з підвищення кваліфікації. На

підприємстві слідкують за розвитком та навчанням керівного складу підприємства до складу якого входять люди, які мають досвід роботи та розвинутими комунікативними та логістичними вміннями, щоб розвинути в них навички управлінців та здатність працювати у команді.

Аналізуючи діяльність підприємства хотілось би виділити основні фінансові показники підприємства, з котрих помітний економічний ріст підприємства в після кризовий період (табл. 2.2) [40].

Таблиця 2.2

Основні фінансові показники підприємства ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі»

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Чистий дохід від реалізованої продукції (тис. грн..)	1706,6	97269,4	72811,7
Собівартість реалізованої продукції (тис. грн..)	1227,1	82368,4	54933,9

«AZMOL British Petrochemicals» - одне із найбільших в Україні нафтохімічне підприємство, яке займається виробництвом якісних масел, мастил і різних мастильно-охолоджуючих рідин. Сьогодні діяльність компанії орієнтована на модернізацію виробництва, удосконалення продукції та розширення ринку збуту. Основу асортименту продукції підприємства складають різноманітні багатоцільові оливи та мастила для транспортних засобів, вузлів і механізмів важкої та легкої промисловості, а також спеціальні засоби для металообробки, промислового устаткування, транспорту. Продукцію, що виробляється на підприємстві можна поділити на 4 основні групи [38]:

- 1) PVL (Passenger Vehicle Lubricants) – споживчі оливи (40 найменувань);
- 2) CVL (Commercial Vehicle Lubricants) комерційні оливи (37 найменувань);
- 3) IND (індустріальний сектор) - індустріальні оливи (23 найменувань);

4) AGRI (Агро мастила і оливи) - оливи для сільськогосподарської техніки (40 найменувань).

Управління асортиментним рядом на підприємстві є одним із основних напрямків діяльності, завдяки розширенню асортименту підприємство охоплює не лише вітчизняний ринок, а й має можливість виходу на іноземні ринки, що може потенційно збільшити потужність та потенціал підприємства.

Таблиця 2.3

Характеристика асортиментного ряду ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі»

Група продукції	Характеристика	Найменування
1	2	3
PVL (Passenger Vehicle Lubricants) – споживчі оливи	оливи для легкового транспорту; моторні оливи для бензинових і дизельних двигунів легкових автомобілів, мікроавтобусів і легких вантажівок; трансмісійні оливи для використання в механічних та автоматичних трансмісіях легкових автомобілів, мікроавтобусів і легких вантажівок; оливи для двотактних бензинових двигунів; оливи для сервісного обслуговування.	AZMOL ATF DEX (III; IID) AZMOL Forward Sintih 75W-90 AZMOL Forward Plus (80W-85; Plus 85W-90) AZMOL Sport (4T MA 10W-40; 4T 10W-40) AZMOL Start 2T SAE 40 AZMOL Sport 2T SAE 20 AZMOL Diesel Plus (20W-50; 15W-40; 10W-40) AZMOL Famula (R 15W-40; R 10W-40; M 15W-40; M 10W-40; M 5W-40; X 5W-40) AZMOL Premium Plus 15W-40 AZMOL Favorite Plus (20W-50; 10W-30; 10W-40) AZMOL Leader Plus (10W-40; 5W-40) AZMOL Ultra Plus (5W-30; 0W-40; 0W-30) AZMOL LITOL – 24 AZMOL CHAIN LUBE AZMOL Universal CLEANER AZMOL Engine CLEANER AZMOL Glass CLEANER
CVL (Commercial Vehicle Lubricants) комерційні оливи 37	оливи для комерційного транспорту; моторні оливи для дизельних двигунів важких вантажівок, шосейної та позашляхової техніки;	AZMOL Diesel HD LL SAE 30 AZMOL Diesel HD SAE 30 AZMOL Avelus (100V; 68V; 46V; 32V; 22V; 15V; 68D; 46D; 32D; 22D; 15D; 68; 46; 32; 22; 15) AZMOL ATF DEX (III; IID)

Продовження табл. 2.3

1	2	3
	трансмісійні оливи для використання в механічних та автоматичних трансмісіях вантажних автомобілів та іншої мобільної техніки; гідравлічні оливи.	AZMOL Forward Tec 85W-140 AZMOL Forward Sinter 75W-90 AZMOL Forward Plus (80W-85; 85W-90) AZMOL Heavy Duty SAE 70 AZMOL Heavy Duty SAE 40 AZMOL Diesel Plus (20W-50; 15W-40; 10W-40) AZMOL MOLY CV AZMOL LUVANA (LC; EP)
IND (індустріальний сектор) - індустріальні оливи 23	Оливи, які призначені для застосування в різних видах промислового устаткування, гідравлічних системах, верстатах, редукторах, пресах, прокатних станах і т. д.	AZMOL Universal (VG 68; VG 46; VG 32) AZMOL Avelus (100V; 68V; 46V; 32V; 22V; 15V; 68D; 46D; 32D; 22D; 15D; 68; 46; 32; 22; 15) AZMOL LUVANA LX AZMOL GREASE WR AZMOL CERANA
AGRI (Агро мастила і оливи) - оливи для сільськогосподарської техніки 40	Оливи, спеціально призначені для сільськогосподарських машин і техніки.	AZMOL Diesel HD LL SAE 30 AZMOL Diesel HD SAE 30 AZMOL Universal (VG 68; VG 46; VG 32) AZMOL Forward Tec 85W-140 AZMOL Forward Sinter 75W-90 AZMOL Forward Plus 80W-85 AZMOL Diesel Plus (20W-50; 15W-40; 10W-40) AZMOL Formula (F 15W-40 R 20W-50; R 15W-40; R 10W-40; M 15W-40; M 10W-40; M 5W-40; X 15W-40; X 10W-40) AZMOL GREASE WR

Діяльність цехів та служб товариства спрямована на організацію постачання на ринок мастильних матеріалів. До 2016 року основним ринком збуту продукції виробництва "АЗМОЛ" був ринок України. Після реорганізації підприємство постачає свою продукцію на ринки Азербайджану, Узбекистану, Туркменістану, Туреччини, Іраку, Афганістану, Пакистану, Саудівської Аравії, Казахстану, Латвії.

На становище підприємства на ринку мастильних матеріалів впливає цілий ряд чинників. ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» - нафтохімічне підприємство, яке не має власної сировинної бази. Сировина, яку переробляє підприємство,

дуже різноманітна, до неї відноситься нафтова та хімічна сировина, реагенти, а також сировина та матеріали, які використовуються у виробництві металевої та полімерної тари. Основною сировиною для виробництва мастильних матеріалів є нафтова базова олива, мазут та гудрон. Питома вага цієї складової складає понад 80% від загальної кількості сировини..

Створення нового сучасного виробництва на базі існуючого нафтохімічного заводу дозволило інвесторам підприємства скоротити підприємницькі ризики, налагодити зв'язки із місцевими та іноземними постачальниками, органами влади, банківськими структурами. Крім того об'єднання фінансових та матеріальних ресурсів партнерів створюють оптимально поєднану матеріально-технічну базу, яку не в змозі самостійно створити ні вітчизняні, ні іноземні учасники товариства. Крім того, можна відзначити, що на підприємстві зростає рівень соціальної та корпоративної культури. А Україна, як держава, отримала додаткові робочі місця, сучасне виробництво і технології, податки до бюджету.

1.2 Аналіз господарської діяльності та внутрішнього середовища ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»

Дослідження внутрішніх можливостей ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» передбачає аналіз його економічного потенціалу, рівня виробничих і збутових можливостей, частки в обсязі всього виробництва продукції в країні, республіці або галузі. Головна мета аналізу - визначити конкурентні можливості підприємства, виявити його сильні і слабкі сторони.

ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» є цілісним майновим комплексом, окремих самостійних юридичних осіб, дочірніх підприємств не має. Основними видами економічної діяльності підприємства є: виробництво продуктів нафтоперероблення, виробництво хімічної продукції для промислових цілей, виробництво бочок та аналогічних металевих ємностей, виробництво тари з пластмас. Наразі завод випускає асортимент мастильних матеріалів, різних за

складом та технологією виготовлення, які застосовуються у промисловості, сільському господарстві, транспорті, будівництві. ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» - нафтохімічне підприємство, яке не має власної сировинної бази. Сировина, яку переробляє підприємство, дуже різноманітна, до неї відноситься нафтова та хімічна сировина, реагенти, а також сировина та матеріали, які використовуються у виробництві металевої та полімерної тари.

ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» є підприємством нафтохімічного комплексу та за екологічною класифікацією відноситься до підприємств підвищеної небезпеки. Технологічні процеси нафтохімічного виробництва пов'язані з викидами шкідливих речовин до атмосферного повітря, водоймищ та утворюванням відходів виробництва та їх розміщенням. Крім того підприємство територіально розташоване у прибережній смузі Азовського моря, це накладає особливу відповідальність на колектив підприємства за стан навколишнього середовища [40].

Протягом останніх років ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» цілеспрямовано реалізовує програму екологічної безпеки виробництва та покращення екологічної обстановки навколо підприємства. Сутність та концепція програми полягає в зміні підходу до питань охорони навколишнього середовища і перехід від боротьби з забрудненнями на окремих стадіях виробничого процесу до конкретного виключення або заміни екологічно небезпечних технологій, уникнення застосування токсичних сировинних матеріалів, зменшення кількості та рівня токсичності всіх викидів, скидів та відходів виробництва аж до виведення з виробничого процесу.

Аналіз господарської діяльності підприємства це комплексне вивчення результатів його практичної роботи за певний період, оцінка ефективності діяльності з метою виявлення резервів та визначення шляхів діяльності й надання необхідної інформації для оперативного керівництва різними ланками господарювання, одержання передбачених планом показників.

Завдання аналізу господарської діяльності полягає в обґрунтуванні реальності плану, вивченні та оцінці ходу його виконання на кожній ділянці

виробництва, порівнянні результатів роботи з витратами, виявленні причин і факторів відхилень фактичних показників від запланованих, розробці заходів щодо усунення виявлених недоліків і використання внутрішніх можливостей для збільшення виробництва, поліпшення якості продукції тощо. Аналіз господарської діяльності включає в себе вертикальний та горизонтальний аналіз показників діяльності підприємства.

Вертикальний аналіз показує структуру засобів підприємства і їх джерел. Необхідність і доцільність проведення вертикального аналізу зумовлюють дві причини: перехід до відносних показників дає змогу проводити міжгосподарські порівняння економічного потенціалу і результатів діяльності підприємств; відносні показники певною мірою згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які можуть суттєво спотворювати абсолютні показники фінансової звітності.

Горизонтальний аналіз - це порівняння величин окремих статей, розділів і валюти балансу за кілька періодів, на підставі чого визначають напрямки і тенденції змін цих показників (абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту).

На підставі балансу підприємства та звіту про фінансовий стан здійснимо аналіз внутрішнього середовища підприємства – об'єкта дослідження.

Таблиця 2.4

Горизонтальний та вертикальний аналіз активів
ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» (2018 рік)

Актив	початок року	кінець року	абсолютне відхилення	темпи приросту, %	питома вага поч.р	питома вага к.р	відхилення
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Необоротні активи							
Незавершені капітальні інвестиції	166,5	197,7	31,2	18,7%	0,16%	0,14%	-0,02%
Основні засоби:	93,4	226,1	132,7	142,1%	0,09%	0,16%	0,07%
первісна вартість	110,4	366,4	256	231,9%	1,06%	0,26%	-0,8%

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
знос	17	140,3	132,3	4,5%	0,02%	0,1%	0,08%
Усього за розділом I	259,9	423,8	163,9	397,2	1,33%	0,66%	-0,67%
II. Оборотні активи							
Запаси	37789,2	42494,0	4704,8	12,45%	36,36%	30,0%	-6,36%
Виробничі запаси	2839	3635	796	28,03%	2,73%	2,56%	-0,17%
Незавершене виробництво	0	0	0	0%	0%	0%	0%
Готова продукція	4784,7	11674,1	6889,4	143,98%	4,6%	8,23%	3,63%
Товари	98	574	476	485,7%	0,09%	0,4%	0,31%
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	51897,7	78832,8	26935,1	51,9%	49,9%	55,6%	5,7%
Дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом	5809,2	10707,7	4898,5	84,3%	5,58%	7,55%	1,97%
Інша поточна дебіторська заборгованість	2442,9	6351,2	3908,3	159,9%	2,35%	4,5%	2,15%
Поточні фінансові інвестиції	0	0	0	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
грошові кошти та їх еквіваленти	6421,1	2764,7	-3656,4	-56,9%	6,17%	1,95%	-4,22%
Готівка	1	2,1	1,1	110,0%	0,0009%	0,001%	0,0001%
Рахунки в банках	8	194	186	2325%	0,007%	0,13%	0,123%
Витрати майбутніх періодів	0	0	0	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Усього за розділом II	108,581,8	149502,7	37677,4	3344,36%	98,67%	99,34%	0,67%
III. Необоротні активи та групи вибуття	0	0	0	0	0%	0%	0%
Актив, всього	108748,3	149735,5	37841,3	3741,56%	100,00%	100,00%	0%

У процесі вертикального аналізу балансу виявлено певні тенденції. У структурі активів можна виділити такі важливі фактори. Збільшення оборотних активів на 37677,4 тис. грн. в кінці року свідчить про сприятливу ситуацію, що склалася на підприємстві, за досліджуваний період обсяг основних засобів збільшився з 94,3 тис. грн. на початок року до 226,1 тис. грн. на кінець року.

Горизонтальний та вертикальний аналіз пасивів
ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» (2018 рік)

Пасив	початок року	кінець року	абсолютне відхилення	темпи приросту, %	питома вага поч.р	питома вага к.р	відхилення
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Власний капітал							
Зареєстрований капітал	200	200	0	0,00%	0,18%	0,13%	-0,05%
Додатковий капітал	0	0	0	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Резервний капітал	0	0	0	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Нерозподілений прибуток	2148,4	3658,8	1510,4	70,3%	1,97%	2,44%	0,74%
Усього за розділом I	2348,4	3858,8	1510,4	64,3%	2,15%	2,57%	0,42%
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
Усього за розділом II	0	0	0	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
III. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Короткострокові кредити банків	0	0	0	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	0	0	0	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
за товари, роботи, послуги	13231,2	33905,7	20674,5	156,2%	12,16%	22,64%	10,48%
за розрахунками з бюджетом	540,1	282,9	-257,2	-47,6%	0,49%	0,19%	-0,3%
за у тому числі з податку на прибуток	488,8	223,3	-265,5	-54,31%	0,45%	0,15%	-0,3%
за розрахунками зі страхування	51,5	55,8	4,3	8,3%	0,05%	0,04%	-0,01%
за розрахунками з оплати праці	212,9	234,8	21,9	10,28%	0,19%	0,16%	-0,03%
Доходи майбутніх періодів	0	0	0	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Інші поточні зобов'язання	92564,2	111597,8	19033,6	20,56%	85,11%	74,52%	-10,59%
Усього за розділом III	106599,9	146077,0	39211,6	93,43%	98,45%	97,43%	-1,02%
Пасив, всього	108748,3	149735,5	40722	157,73%	100,0%	100,0%	-0,6%

Аналіз структури пасиву балансу дав змогу зробити певні висновки. Найбільша частка протягом 2018 р. належить поточним зобов'язанням. Підприємство має поточну кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги та за розрахунками з бюджетом (їх частка майже 23%).

Аналіз ділової активності дозволяє проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів підприємства. Здійснюється шляхом розрахунку таких показників (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз ділової активності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»

Показник	Норм. знач.	Формула розрахунку	2017	2018	Відхилення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	збільш.	$\frac{\text{ф.2р.2000}}{1/2\text{ф.1(р.1615(гр.3))+ р.1615(гр.4)}}$	2,72	3,08	0,36
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	збільш.	$\frac{\text{ф.2р.2000}}{1/2\text{ф.1}(\Sigma(\text{р.1125}-\text{р.1155(гр.3)})+\Sigma(\text{р.1125}-\text{р.1155(гр.4)}))}$	1,9	1,19	-0,71
Строк погашення дебіторської заборгованості	Зменш.	кількість днів в періоді/ к-т 4.3	189,4	302,2	113,12
Строк погашення кредиторської заборгованості	Зменш.	кількість днів в періоді/ к-т 4.2	132,3 5	116,8 8	-15,46
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	збільш.	$\frac{\text{ф.2р.2050}}{1/2\text{ф.1}(\Sigma(\text{р.1100}-\text{р.1110(гр.3)})+\Sigma(\text{р.1100}-\text{р.1110(гр.4)}))}$	2,17	2,35	1,18

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує скільки потрібно оборотів для оплати виставлених рахунків. Висока оборотність кредиторської заборгованості може свідчити про покращення платіжної дисципліни підприємства у відносинах з постачальниками, бюджетом, позабюджетними фондами, персоналом підприємства, іншими кредиторами -

своєчасне погашення підприємством своєї заборгованості перед кредиторами і скорочення покупок з відстрочкою платежу (комерційного кредиту постачальників).

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує швидкість повернення боргів: чим більша кількість оборотів, тим швидше підприємство буде отримувати кошти від своїх боржників (дебіторів). Цей показник на ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» зменшився у 2018 році порівняно з 2017 роком, що може дещо негативно вплинути на функціонування підприємства в наступному звітному періоді.

Зменшення строку погашення кредиторської заборгованості у 2018 р. на 15 днів свідчить про своєчасність погашення заборгованості перед кредиторам, що є позитивним показником діяльності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі».

Аналіз рентабельності підприємства дозволяє визначити ефективність вкладення коштів в підприємство і раціональність їх використання. Здійснюється шляхом розрахунку таких показників (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Аналіз рентабельності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» (2018 рік)

Показник	Норм. Знач.	Формула розрахунку	2017	2018	Відхилення
1	2	3	4	5	6
Рентабельність сукупного капіталу	>0 збільш.	ф. 2р. 2290/ ф. 1р. 1900	0,85	0,9	0,05
Рентабельність власного капіталу	>0 збільш.	ф. 2р. 2350/ ф. 1р. 1495	0,8	0,7	-0,1
Валова рентабельність продажів	>0 збільш.	ф. 2р. 2090/ ф. 2р. 2000	0,12	0,14	0,02
Операційна рентабельність продажів	>0 збільш.	ф. 2р. 2190/ ф. 2р. 2000	0	0	0
Чиста рентабельність продажів	>0 збільш.	ф. 2р. 2350/ ф. 2р. 2000	0,022	0,026	0,004
Валова рентабельність виробництва	>0 збільш.	(ф. 2р. 2090/ ф.2р.2050)* 100%	0%	0%	0%

1	2	3	4	5	6
Чиста рентабельність виробництва	>0 збільш.	(ф. 2р. 2350/ ф.2р.2050)* 100%	2,7%	2,75%	0,05%
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	>0 збільш.	ф. 2р. 2350/0,5 ф.1(р. 1495(гр. 3) + р. 1495(гр. 4)	1,99	1,41	-0,58
Коефіцієнт рентабельності активів	>0 збільш.	ф. 2р. 2350/0,5 ф.1(р. 1300(гр. 3) + р. 1300(гр. 4)	0,04	0,07	0,03
Коефіцієнт рентабельності продукції	>0 збільш.	ф. 2(р. 2190 + р. 2180 – р. 2120)/ф. 2(р. 2050 + р. 2130 + р. 2150)	0,12	0,12	0

Збільшення коефіцієнту рентабельності сукупного капіталу 0,05 свідчить про більш ефективну роботу ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» у 2018 р.

Коефіцієнт чистої рентабельності продажів показує, що підприємство одержує 0,14 грн. з кожної гривні проданої продукції. Спостерігаємо незначне збільшення коефіцієнта (0,02). Причиною може бути зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Отже, діяльність ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» можна охарактеризувати як досить стабільну, бо основні фінансово-економічні показники демонструють переважно позитивну динаміку, але не зважаючи на це керівництву підприємства потрібно звернути увагу на рівень зносу основних засобів, вирішити проблему невчасного погашення кредиторської та дебіторської заборгованості, переглянути ефективність використання основних фондів.

Показники рентабельності є важливими для характеристики складових формування прибутку і доходів підприємства. При аналізі виробництва показники рентабельності використовуються як інструмент інвестиційної політики і ціноутворення. Вони більш повно, ніж прибуток, характеризують кінцеві результати господарювання, тому що їх величина показує співвідношення між наявними та використаними ресурсами.

Більшість показників рентабельності збільшуються у порівнянні з минулим роком, а деякі дорівнюють нулю. Це може свідчити про зростаючий попит на продукцію підприємства.

Показники рентабельності продукції відбивають ефективність поточних витрат. Проаналізувавши цей показник можна сказати, про досить ефективне вкладання поточних витрат у 2018 році на ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі».

1.3 Аналіз зовнішнього середовища ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»

Ефективний аналіз відіграє основну роль в успішній діяльності будь-якого підприємства. Швидкі зміни в технологіях, економічна нестабільність та зростаюча конкуренція створюють умови, коли підприємства повинні постійно аналізувати поточне становище та оцінювати перспективи своєї діяльності. Для ефективного аналізу використовують різноманітні методи, серед яких SWOT- аналіз та PEST- аналіз. За допомогою SWOT- аналізу можливо провести аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища, загроз та можливостей підприємства, а за допомогою PEST- аналізу визначити як фактори макросередовища (політичного, економічного, соціального та технологічного) впливають на досліджуване підприємство.

SWOT аналіз - дуже важливий інструмент для відкриття, планування та ведення бізнесу. SWOT аналіз - інструмент планування і ведення бізнесу на основі аналізу чотирьох порівняльних бізнес елементів. Ось ці елементи: Strengths (сильні сторони), Weaknesses (слабкі сторони), Opportunities (можливості) і Threats (загрози). Правильно зроблений SWOT аналіз дає підприємцю величезна кількість корисної інформації, необхідної для прийняття правильних бізнес рішень.

AZMOL British Petrochemicals - нафтохімічне підприємство, яке більше 80 років займається виробництвом якісних масел, мастил і різних мастильно-охолоджуючих рідин. Основним принципом діяльності компанії є

використання передових технологій. Головними факторами успіху підприємства на ринку є контроль якості продукції на кожному етапі виробництва а також використання найкращої сировини, турбота про своїх клієнтів та врахування їх побажань.

В результаті аналізу зовнішнього середовища ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» були визначені наступні зовнішні ринкові можливості та загрози (табл.2.8).

Таблиця 2.8

Ринкові можливості та загрози ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»

Ринкові можливості	Ринкові загрози
<ul style="list-style-type: none"> - закріплення існуючих позицій на внутрішньому ринку - збільшення частки українського ринку за рахунок розвитку системи дистрибуції - розробка нового асортименту - розвиток інвестиційної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> - макроекономічні ризики (зниження темпів економічного зростання) - підвищені вимоги до екологічності виробництва з боку держави - небезпека техногенних аварій, які можуть нанести суттєву шкоду навколишньому середовищу.;

Аналіз факторів внутрішнього середовища організації є її управлінським обстеженням, що полягає у здійсненні оцінки функціональних зон. Зазвичай проводять аналіз наступних функціональних зон – маркетинг, фінанси, виробництво, персонал, культура та управління організацією. Метою даного дослідження є визначення сильних і слабких сторін підприємства.

Таблиця 2.9

Сильні та слабкі сторони ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - наявність попиту на внутрішньому ринку - Впізнаваність на внутрішньому ринку - Наявність корпоративно соціальної відповідальності (навчання робітників, з метою досягнення необхідного кваліфікаційного рівня, який відповідає вимогам підприємства) - скорочення операційних та постійних витрат, - розвиток інвестиційної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> - ресурсо-сировинні обмеження - недоліки нормативно-правового регулювання - високий рівень зносу та технологічна відсталість основних фондів - Дефіцит фахівців - Низька інноваційна активність

В результаті проведеного дослідження внутрішнього середовища ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі» були виявлені наступні його сильні а слабкі сторони (табл. 2.9).

З метою більш узагальнення сильних та слабких сторін підприємства, а також існуючих ринкових можливостей та загроз узагальнимо їх в межах попередня матриці SWOT (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Попередня матриця SWOT

	Ринкові можливості О	Ринкові загрози Т
Зовнішнє середовище	<ol style="list-style-type: none"> 1. закріплення існуючих позицій на внутрішньому ринку 2. збільшення частки українського ринку за рахунок розвитку системи дистрибуції 3. розробка нового асортименту 4. розвиток інвестиційної діяльності 	<ol style="list-style-type: none"> 1. макроекономічні ризики (зниження темпів економічного зростання) 2. підвищені вимоги до екологічності виробництва з боку держави 3. небезпека техногенних аварій, які можуть нанести суттєву шкоду навколишньому середовищу 4. наявність конкурентів на ринку паливно-мастильних матеріалів
	Сильні сторони S	Слабкі сторони W
Внутрішнє середовище	<ol style="list-style-type: none"> 1. наявність попиту на внутрішньому ринку 2. Впізнаваність на внутрішньому ринку 3. Наявність корпоративно соціальної відповідальності (навчання робітників, з метою досягнення необхідного кваліфікаційного рівня, який відповідає вимогам підприємства) 4. скорочення операційних та постійних витрат, 5. розвиток інвестиційної діяльності 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ресурсо-сировинні обмеження 2. високий рівень зносу та технологічна відсталість основних фондів 3. Дефіцит фахівців 4. Низька інноваційна активність 5. Маркетингова політика

Зіставимо отримані чинники для визначення можливих стратегій підприємства та їх подальшого аналізу (рис. 2).

1. Конкурентні активи. Використання переваг компанії (сильних сторін) для освоєння ринкових можливостей (S-O). Існує можливість закріпити свої позиції на ринку за допомогою використання переваг пізнаваності на внутрішньому ринку та розвитку системи дистрибуції (S1O1O2). Розробка нового асортименту можлива, якщо використати сильні

сторони підприємства, а саме корпоративну відповідальність, яка включає навчання персоналу та курси підвищення кваліфікації (S2O1O3).

2. Конкурентні пасиви. Подолання недоліків компанії (слабких сторін) для нівелювання загроз (W-T). Якщо компанія зможе повністю або частково оновити основні фонди, то її діяльність буде більш ефективною, а тому компанія зможе відповідати екологічним вимогам з боку держави а також уникнути загрози небезпеки техногенних аварій, які можуть нанести суттєву шкоду навколишньому середовищу (W2T2T3). За умови наймання на роботу висококваліфікованих працівників також будуть знижуватись ризики небезпеки техногенних аварій (W3T3).

3. Вузькі місця. Подолання недоліків компанії (слабких сторін) для освоєння можливостей (W-O). Щоб подолати слабкі сторони та використати ринкові можливості компанія може впроваджувати інноваційну діяльність для розробки нового асортименту продукції з перспективою збільшити свою частку ринку паливно-мастильних матеріалів (W4O2O3), а також знайти інвесторів, щоб збільшити потік грошових коштів для фінансування підприємства для того щоб подолати ресурсо-сировинні обмеження та оновити основні фонди (W1W2O4). Якщо підприємство зверне більшу увагу на оновлення маркетингової політики, то також можливе розширення дистрибуції товарів та збільшення частки компанії на ринку паливно-мастильних матеріалів (W5O1O2).

4. Безпека і захист. Використання переваг компанії (сильних сторін) для нівелювання загроз (S-T). Компанія може використати пізнаваність на внутрішньому ринку та довіру клієнтів, як можливість боротьби із конкурентами, а також розвинути систему корпоративної відповідальності як засіб для залучення нових фахівців та робітників на підприємство (S2S3T4). Скорочення операційних витрат та розвиток інвестиційної діяльності сприяють покращенню фінансових показників підприємства, що дозволить уникнути загрози зі сторони економічних факторів та кон'юнктури на ринку,

а також це позитивно вплине на конкурентні перевагами підприємства (S4S5T1T4).

Таблиця 2.11

SWOT-аналіз ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі- Пі»

	S – сильні сторони	W – слабкі сторони
О	Конкурентні активи: поле S-O (СiМ) Яким чином компанія може використати власні сильні сторони для освоєння можливостей? Стратегія: Максимізація використання сильних сторін та сприятливих можливостей	Вузькі місця: поле - W-O (СлМ) Яким чином компанія може подолати свої слабкі сторони для освоєння можливостей? Стратегія: Мінімізація впливу слабких сторін та максимізація використання сприятливих можливостей
Можливості	1. S1O1O2 2. S2O1O3	1. W5O1O2 2. W1W2O4 3. W4O2O3
Т	Безпека та захист: поле S-T (СiЗ) Яким чином компанія може використати власні сильні сторони для нівелювання загроз? Стратегія: Максимізація використання сильних сторін та мінімізація можливих загроз	Конкурентні пасиви: поле W -Т (СлЗ) Яким чином компанія може подолати власні слабкі сторони для нівелювання загроз? Стратегія: Мінімізація впливу слабких сторін та мінімізація можливих загроз
Загрози	1. S2S3T4 2. S4S5T1T4	1. W2T2T3 2. W3T3

Підприємство – це відкрита система, і його розвиток залежить від зовнішнього середовища (його також називають загальним оточенням, середовищем непрямого впливу або сукупністю неконтрольованих факторів).

Визначимо і проведемо аналіз зовнішніх факторів прямого і не прямого впливу для підприємства ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі». Визначення факторів зовнішнього середовища які впливають на ефективність діяльності підприємства дозволить нам покращити підходи до керівництва організацією, уникати можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки негативного впливу.

Діагностику зовнішнього середовища підприємства розпочнемо з аналізу зовнішнього середовища непрямого впливу, що включає в себе економічні умови, законодавство та урядові акти, міжнародні фактори,

техніку та технологію систему цінностей та рівень культури в суспільстві, громадську думку, профспілки, демографічні, екологічні та інші фактори.

У світовій економічній науці аналіз основних факторів зовнішнього середовища називається PEST-аналізом. PEST - аббревіатура назв різних середовищ:

P - political and legal environment (політико-правове середовище);

E - economic environment (економічне середовище);

S - sociocultural environment (соціокультурне середовище);

T - technological environment (технологічне середовище).

PEST-аналіз ставить за мету виявити ті фактори зовнішнього середовища, які найбільше впливають на ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі», а також передбачити динаміку впливу цих факторів (сприятливу або несприятливу).

Економічне середовище. Аналіз економічного аспекту зовнішнього середовища дозволяє зрозуміти, як на рівні держави формуються й розподіляються економічні ресурси. Для більшості підприємств це є найважливішою умовою їхньої ділової активності. В Україні склалося хитке і нестабільне положення, що стосується всіх сфер діяльності. Майже у будь-якій галузі економіки навіть незначне підвищення ціни може призвести до істотного зниження споживання. Це відбувається через низьку купівельну спроможність споживача. При цьому в країні зростає рівень інфляції що негативно позначається на цінах на закупівельні матеріали.

Політико-правове середовище. Одним з несприятливих моментів є те, що завдяки існуючому законодавству, існує великий податковий тиск на підприємство. Політична обстановка в Україні не може не впливати на положення справ підприємства. При чому вона робить як непрямий, так і безпосередній вплив. Непрямий вплив полягає в тому, що через погіршення економічної ситуації в країні погіршився стан споживача – знизилася його купівельна спроможність. Пряме виражається в нестабільності, що з'явилася в останній час, і невизначеності. Нестабільність обмінного курсу

національної валюти зумовлює збільшені втрати на виробництво готового товару.

Науково-технічне середовище. В нафтопереробній промисловості науково-технічне середовище має свою специфіку. Нафтохімічний комплекс України це група підприємств з виробництва органічних та неорганічних продуктів на основі нафтових фракцій, природного газу та газів нафтопереробки.

Спеціалізацію виробництва в хімічній промисловості слід здійснювати одночасно з кооперуванням, що створює сприятливі умови для організації безперервних технологічних процесів, створення спеціалізованої техніки, нових форм організації праці, впровадження комплексної механізації та автоматизації виробництва; підвищує рівень використання устаткування та виробничих потужностей; спрощує виробничу структуру хімічних підприємств; удосконалює матеріально-технічне постачання і збут; активно сприяє зростанню продуктивності праці.

Компанія постійно проводить дослідження в галузі нафтохімії, а саме в розробці нових видів мастил, олив та мастильно-охолоджуючих рідин. Технологія виробництва продукції постійно удосконалюється, виключаючи можливість негативного впливу на екологію та навколишнє середовище. При запровадженні у виробництві нових видів продукції особлива увага приділяється екологічним аспектам технології і впливу господарської діяльності підприємства на навколишнє середовище.

Демографічне середовище. Якщо оцінювати, наскільки істотно впливають на ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі». демографічні зміни в Україні, то можна сказати, що цей чинник має незначний вплив на діяльність підприємства. Це відбувається тому, що цей чинник тісно пов'язаний з економічним чинником який має більш значний вплив на досліджуване підприємство.

Виділяють наступні етапи проведення зовнішнього аналізу (PEST-аналізу):

1. Розробляється перелік зовнішніх стратегічних факторів, що мають високу ймовірність реалізації й впливу на функціонування підприємства.

2. Оцінюється значимість (ймовірність здійснення) кожної події для даного підприємства шляхом присвоєння йому певної ваги від одиниці (найважливіша) до нуля (незначна). Сума значень показника ваги кожного фактора повинна дорівнювати одиниці, що забезпечується нормуванням.

3. Дається оцінка ступеню впливу кожної фактора-події на стратегію підприємства по 5 бальній шкалі: «п'ять» - сильний вплив, серйозна небезпека; «одиниця» - відсутність впливу, загрози.

Визначаються зважені оцінки шляхом множення ваги фактора на силу його впливу, і підраховується сумарна зважена оцінка для даного підприємства.

Аналіз показав, що на підприємство в більшій мірі чинять негативний вплив політичні та економічні фактори, оскільки серед визначених найбільш впливових з них, більшість отримали негативну оцінку. Це свідчить про значну політичну та економічну нестабільність в країні.

Таблиця 2.12

PEST - аналіз для ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі»

Р		Е	
законодавча база;	5	стан економіки країни взагалі;	5
державне галузеве регулювання;	4	інфляція;	3
кредитна політика держави;	3	витрати на енергію та	5
Разом	12	водопостачання	13
		Разом	
S		Т	
демографічні зміни;	2	державна технологічна політика;	4
екологія середовища;	3	значні зміни в НТП;	3
відношення до перетворень	3	нові технології та їх вплив на	4
Разом	8	підприємство	11
		Разом	

Сумарна оцінка вказує на ступінь готовності підприємства реагувати на поточні й прогнозовані фактори зовнішнього середовища. PEST-аналіз наведено у табл. 2.12.

Існують також фактори які дуже тісно пов'язані з діяльністю організації але не є частиною їх внутрішнього середовища. Їх називають – фактори зовнішнього середовища прямого впливу.

До факторів зовнішнього середовища організації безпосереднього впливу відносять фактори, які впливають на існування підприємства і на конкретні результати його діяльності. Особливістю цих факторів є те, що кожен з них може призвести до банкрутства підприємства. До факторів зовнішнього середовища прямого впливу відносяться:

1. споживачі;
2. постачальники;
3. конкуренти;
4. контактні аудиторії.

Розглянемо дані фактори більш детально з метою виявлення сили їх впливу на діяльність ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі».

Споживачі (покупці) - це фірми і фізичні особи або їх групи, готові придбавати товари і послуги ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі». Основними клієнтами компанії є юридичні особи (підприємства та організації, які використовують продукцію компанії у своєму виробництві), а також фізичні особи, які мають можливість придбати продукцію заводу в фірмових магазинах для власного використання. Вони є найважливішою складовою мікросередовища фірми, оскільки їх наявність і здатність знаходити їх визначає само існування підприємства і є умовою його виживання і розвитку.

Продукція ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» широко відома на внутрішньому ринку України, а формові магазини та представництва за останні 2 роки були відкриті у 23 областях. Найбільша кількість формових магазинів компанії у Запорізькій, Херсонській, Миколаївській областях.

Головний інвестор Террі Дікен з робочим візитом відвідав ПАТ «Запоріжсталь» Він детально ознайомився з технологіями виробництва, відвідав цехи холодного прокату, де застосовуються мастильно-охолоджуючі рідини. Бердянський завод запропонував Запоріжсталі дослідну партію мастильно-охолоджувальної рідини AZMOL Акванол-М, яка відповідає всім технологічним стандартам комбінату. Результатом візиту стало обговорення розвитку нових напрямків і визначення перспектив подальшого співробітництва [41].

Продукція заводу також користується популярністю та довірою на зовнішніх ринках. Азовські мастила та оливи експортуються в більш ніж в 11 країн, серед яких Азербайджан, Узбекистан, Туркменістан, Туреччина, Ірак, Афганістан, Пакистан, Саудівська Аравія, та Казахстан, Грузія. Виявляють зацікавленість у придбанні продукції бердянського заводу й партнери з Естонії та Китаю Навесні 2018 року представники турецької компанії VOLPET PETROL відвідали AZMOL British Petrochemicals. Метою візиту було розширення й зміцнення міжнародних зв'язків та торговельно-економічного співробітництва між підприємствами.

В даний час близько 45% продукції продається в Україні, 2/3 експортних поставок направляються в країни СНД і третина - на далеке зарубіжжя, включаючи Європу і Азію. Співпраця з надійними партнерами — важлива складова успішного, динамічного розвитку [40].

Постачальники - це фірми і фізичні особи, що забезпечують підприємство ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» усіма видами ресурсів, необхідними для здійснення його виробничо-комерційної діяльності. При цьому в першу чергу йдеться про постачальників матеріальних ресурсів, використовуваних безпосередньо для виробництва товарів і послуг. Основними постачальниками ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» є українські і іноземні компанії які надають основні ресурси для виготовлення продукції підприємством. Поставки сировини для виробництва мастильних матеріалів на підприємстві

здійснюють відомі світові виробники базових олив: компанія Nynas, а також найвідоміші компанії Chevron і Neste Oil.

Nynas це шведський виробник спеціалізованих нафтових масел та бітумних продуктів. Компанія заснована в 1928 році як національна нафтова компанія з традиційним асортиментом продукції, на сьогоднішній день компанія також постачає спеціалізовані товари. Основна діяльність Nynas - переробка важкої сирової нафти у збалансоване поєднання довговічних, високоефективних спеціалізованих продуктів для подальшого використання. Nynas є провідним брендом і лідером на світовому ринку NSP (нафтових спеціалізованих продуктів) і лідером ринку бітуму на європейському ринку [29].

Компанія Chevron - енергетична компанія США, одна з найбільших корпорацій в світі яка займається видобутком та переробкою нафти, яка була заснована у 1911 році у штаті Нью Джерсі. Компанія веде видобуток нафти в різних регіонах світу. Їй належить низка нафтопереробних підприємств, а також велика мережа автозаправних станцій. Своєю готовою продукцією компанія також постачає в Україну через авторизованого дистриб'ютора мастильних матеріалів, спеціалізованих сервісних продуктів і охолоджуючих рідин [30].

Neste Oyj - компанія з переробки та збуту нафти, розташована в місті Еспоо, Фінляндія. Компанія виробляє, переробляє та продає нафтопродукти та надає інжинірингові послуги, а також ліцензує технології виробництва. Компанія Neste працює в 14 країнах в тому числі і в Україні [31].

Конкуренти - це такі організації, які змагаються з організацією за отримання переваги у покупців при продажі своєї продукції на ринку однотипних товарів. Основними конкурентами ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» виступають інші підприємства нафтохімічної промисловості України, які ведуть основну свою діяльність реалізуючи свої товари фізичним та юридичним особам. Головні конкуренти ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» ведуть з підприємством перш за все цінову війну. Однак участь виробів підприємства

в різноманітних виставках та конкурсах дають можливість говорити що не тільки гнучка цінова політика, а й виважена технологічна підготовка та слідування за сучасним течіями все частіше стають факторами конкурентної переваги.

Серед виробників паливно-мастильних матеріалів що діють на території України можна виділити Shell, ТОВ «Укрнафко» ТОВ «НБК Україна», .

Shell, міжнародна енергетична компанія, що спеціалізується на розвідці родовищ, видобутку, нафтопереробці й реалізації нафти та природного газу, а також на виробництві й реалізації хімічних речовин. Shell працює в Україні, починаючи з 1992 року. Компанія веде свою діяльність у таких напрямках: геологорозвідка та видобуток вуглеводнів, маркетинг паливно-мастильних матеріалів, головний офіс знаходиться у Києві. Сьогодні в компаніях Shell в Україні працевлаштовано приблизно 2 тисячі працівників, більшість з яких – українці [32].

Компанія ТОВ «Укрнафко» створена у 1998р. Основний регіон діяльності компанії - Північно-Схід України, але поставки здійснюються по всій території України. На даний час компанія ТОВ «Укрнафко» позиціонує себе як «Завод технічних масел» з асортиментом продукції більш 180 найменувань [33]

ТОВ «НБК Україна» – незалежна компанія, основним видом діяльності якої є імпорт, дистрибуція, а також інформаційно-технічний супровід продукції ТМ Техасо на території України. ТОВ «НБК Україна» є авторизованим дистриб'ютором мастильних матеріалів, спеціалізованих сервісних продуктів і охолоджуючих рідин цієї торгової марки, яка належить міжнародній корпорації Chevron [30].

Контактні аудиторії - це системи і соціальні групи, які виявляють реальну або потенційну цікавість до діяльності фірми і можуть зробити істотний вплив на її результати. Основними контактними аудиторіями ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі»: – незалежні засоби масової інформації: преса, радіо,

телебачення; – державні органи: податкові, статистики, ліцензування, санітарного, екологічного і інших видів нагляду; – приватні та некомерційні організації. Необхідно зазначити, що так як підприємство класифікується органами статистики як мале підприємство, то воно складає звіт про фінансові результати у короткій формі. Це в свою чергу дещо зменшує доступність до інформації про фінансовий стан підприємства для зацікавлених осіб. Організація має власний сайт, на якому висвітлює інформацію про поточні події, новини, історію розвитку підприємства, представництва та фірмові магазини, а також інформацію про асортиментний ряд продукції що випускається.

Отже, дослідивши зовнішнє середовище ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» можна зробити висновки, що підприємство дуже залежить від економічних та політичних чинників, адже будь-які зміни в законодавстві, нормативно-правовому регулюванні, прийнятті законів, які безпосередньо стосуються діяльності нафтохімічної галузі господарювання можуть негативно вплинути на роботу заводу. Проте, необхідно відзначити, що підприємство має стійкі та довготривалі відносини зі своїми контрагентами, постачальниками, покупцями, що може свідчити про наявність довіри до організації. Підприємство активно співпрацює із засобами масової інформації, проводить різноманітні виставки та заходи, спрямовані на просування бренду.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНОРОДНОЇ ВИРОБНИЧОЇ
КООПЕРАЦІЇ НА ТОВ «СП АЗМОЛ-БІ- ПІ»3.1 Оцінка ефективності міжнародної виробничої кооперації на ТОВ
«СП АЗМОЛ-Бі-Пі»

У сучасній світовій економіці міжнародна промислова кооперація - це найбільш поширений вид міжнародних виробничо-технічних зв'язків. Її суть полягає в тому, що самостійні виробники різних країн в результаті здійснення на договірній основі спільної діяльності створюють окремі види продукції, яка має адресне призначення і є складовою частиною кінцевого продукту. Міжнародна виробнича кооперація стає найважливішим чинником, що визначає характер взаємин економіки України зі світовою економікою і можливість переходу країни на новий технологічний рівень.

Особливістю коопераційних угод є організація виробництва об'єкта нової техніки спільно з партнером. Виробничо-коопераційні відносини дозволяють ширше використовувати переваги науково-технічного прогресу, зниження витрат виробництва і підвищення ефективності виробничих процесів, встановлювати довготривалі виробничо-технічні зв'язки з провідними промисловими підприємствами даної галузі, випускати конкурентоспроможну продукцію.

Міжнародна кооперація сприяє збільшенню продуктивності праці та освоєння капіталомісткої продукції, що на практиці вимагає величезних фінансових витрат, тим самим дозволяючи реалізувати великі економічні завдання, які дуже складно або зовсім неможливо вирішити без об'єднання зусиль підприємств декількох країн.

Міжнародна промислова кооперація в умовах відокремлення і спеціалізації окремих виробництв, стадій технологічних процесів і появи

нових технологій, заснованих на передових досягненнях науки, перетворилася в останні десятиліття в один з найважливіших видів зовнішньоекономічної діяльності, що має свої специфічні особливості, форми розвитку і методи співпраці.

Економічна ефективність міжнародної промислової кооперації вимірюється загальною економією витрат виробництва на одиницю готової продукції. Застосування різних форм міжнародної промислової кооперації може давати кооперантам економічні переваги за рахунок здешевлення кінцевого продукту на основі кооперації зі спеціалізованими партнерами.

Для численних дрібних і середніх фірм, залучених до міжнародної промислової кооперації в якості субпідрядників, істотним ефектом від кооперації є забезпечення довгострокового завантаження виробничих потужностей та сталого довготривалого збуту виробленої продукції.

З усіх форм міжнародної промислової кооперації найбільшого поширення в Україні отримали спільні підприємства. У галузевому відношенні великі коопераційні проекти здійснюються в даний час в авіаційній, космічній, автомобільній, фармакологічній, харчовій промисловості, а також в галузі нафтопереробки, в тому числі виробництві та продажі паливно-мастильних матеріалів.

Досліджуване підприємство ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» – сьогодні успішне спільне українсько-британське підприємство, яке забезпечує внутрішній ринок України мастилами та олівами найвищої якості, а також поставляє свою продукцію закордон. Проте, не завжди підприємство функціонувало ефективно: завод, пройшов шлях від скорочення виробництва до повної стагнації підприємства. Завод успішно пережив кризи 90-х, але у 2010 році почався занепад, який поступово привів до банкрутства в 2015 році [38].

Довгий час «АЗМОЛ» був найбільшим виробником моторних масел і мастил в Україні, проте у 2012-2014 роках спостерігався спад ефективності

діяльності підприємства, що простежується у звітах про фінансові результати а також у висновках аудиторських перевірок.

У 2013 році підприємство більшу частину робочого часу не працювало, на відповідними наказами вводився режим простою, працівники знаходилися у простої з оплатою в розмірі 75% тарифу окладу. Тому при практичній відсутності доходів собівартість продукції постійно зростала, так само, як і інші операційні витрати. У зв'язку з відсутністю обігових коштів власна продукція не випускалася, а надавалися послуги з переробки давальницької сировини. На банківські рахунки підприємства за рішенням виконавчої служби був накладений арешт задля виконання судових наказів, виконавчих проваджень по заборгованості заробітної плати працівникам підприємства та звільненим особам. Сума боргу по оплаті праці та соціальним виплатам на кінець 2013 року склала 15674 тис грн. Виконавчою службою було описано певне майно підприємства, після проведення процедури реалізації якого отримані доходи були направлені на погашення заборгованості по заробітній платі.

Дуже великі фінансові витрати завод поніс через несвоєчасне повернення кредитів, які були отримані до 2008 р. на які нараховувались не тільки відсотки, а й значна додаткова плата за порушення умов договорів кредитування.

Підприємство повністю залежало від залученого капіталу. Фінансування поточних витрат енергоресурсів, деяких матеріальних витрат здійснювалося за договорами поруки, доручення. Всі надходження коштів на рахунки підприємства направлялися на виплату заборгованості по заробітній платі.

З квітня 2015 року ПАТ «АЗМОЛ» перебував в стані припинення і повноваження власника та уповноваженого органу управління припинені згідно з судовим рішенням про банкрутство. Через низку зовнішніх факторів, таких як загальний спад української економіки, темп інфляції, девальвація національної валюти) та внутрішніх чинників (недоліки системи

менеджменту підприємства, недостатнє фінансування, відсутність замовлень, тощо), «АЗМОЛ» не зміг втриматися на ринку та практично припинив свою діяльність у кінці 2015 року.

У 2016 році завод отримав інвестиції від відомого виробника масел з Великобританії Global Lubricants Ltd, засновником якого є Террі Дікен. Підприємець має 40-річний досвід в розробці, виробництві і дистрибуції моторних масел. Заснована ним 20 років тому Global Lubricants поставляє мастильні матеріали власного виробництва по всьому світу. Крім того, Террі Дікен є президентом Європейського інституту мастильних матеріалів (European Lubricating Grease Institute, ELGI). Саме під його керівництвом робочі групи інституту щорічно зустрічаються на галузевих конференціях, де обговорюють питання вдосконалення технологій і рецептур продуктів, створюючи нові рішення для галузі [38].

У кінці 2016 року британська компанія Global Lubricants завершила оформлення інвестицій в український завод «АЗМОЛ», який майже припинив свою діяльність через збитковість виробництва та неплатоспроможність. Під керівництвом засновника Global Lubricants Террі Дікена було проведено модернізацію українського підприємства: впроваджено нові технології, оновили обладнання, приміщення, також розроблена нова лінійка моторних масел.

Інвестиційний проект з «АЗМОЛ» став результатом ретельного вивчення підприємства, в ході якого британський експерт високо оцінив його потенціал. Інвестор ставив перед собою завдання створити в Україні продукт світового класу, адже підприємство з багаторічною історією і рівнем розробок, як бердянський завод, підходить для цього якнайкраще. Завдяки інвесторам на завод були привнесені напрацювання і технології партнерів, а також 40-річний досвід виробництва та продажу масел не тільки в Британії, але і по всьому світу. Сподівання британського інвестора про те, що продукти нової лінійки, які будуть вироблятися на підприємстві, стануть популярні і на українському ринку, і за кордоном втілюються в реальність,

адже завдяки реформам проведеним на підприємстві, продукція дійсно користується попитом.

Інвесторам вдалося погасити борги, модернізувати частини виробничого процесу і оновити трудові ресурси в минулому році. Британські інвестори обрали для своїх амбітних цілей саме завод «АЗМОЛ», тому що у підприємства для цього є все: потужна виробнича база, унікальний кадровий потенціал та легендарний бренд, відомий у багатьох країнах світу. Інвестор мав намір зробити реформи в організації в декількох напрямках, таких як покращення технологій виробництва, модернізація та закупівля обладнання, маркетинг, управління персоналом, розробки та інновації.

Першим кроком британського інвестора стала модернізація виробництва, що дозволила повною мірою розкрити потенціал підприємства, вдихнувши в нього нове життя. За результатами модернізації компанія планує збільшити кількість робочих місць в три рази.

На сьогоднішній день на підприємстві займаються розробкою нової продуктової лінійки «AZMOL». Йдеться про моторне мастило нового покоління, яке виробляється з використанням європейської сировини і дозволяє максимально збільшити продуктивність і продовжити ресурс двигуна. Дана лінійка поповнилася новими продуктами, розробленими і виготовленими під керівництвом і контролем британських фахівців у червні 2018 року.

За сприяння британських інженерів-технологів AZMOL-British Petrochemicals було розроблено серію повністю синтетичних моторних олив для найсучасніших двигунів легкових автомобілів AZMOL Ultra Plus. Дана серія містить високотехнологічні синтетичні моторні оливи ультракласу з в'язкістю SAE 0W-30, SAE 5W-30, а також оливи для сучасних бензинових та дизельних двигунів з класами в'язкості SAE 0W-40, SAE 5W-40. Оливи серії AZMOL Ultra Plus виробляються на основі комплексу синтетичних базових олив і поліальфаолефінів (PAO) за новітньою технологією Low SAPS.

Високу якість кінцевого продукту гарантують різнобічні лабораторні, стендові і натурні випробування, сучасна технологія виготовлення і контролю, багаторічний досвід виробництва мастильних матеріалів, ефективність і надійність його застосування. Центральна заводська лабораторія (ЦЗЛ) тричі отримувала акредитацію на технічну компетентність в системі УкрСЕПРО. На сьогодні активно використовує понад 70 методів досліджень, які виконуються відповідно до вимог міжнародних стандартів. Контролем якості займаються три підрозділи: лабораторія вхідного контролю, виробнича лабораторія та лабораторія контролю готової продукції. ЦЗЛ має сучасне обладнання, що дозволяє забезпечувати повний контроль якості на всіх стадіях виробничого процесу. Всі випробування проводяться фахівцями з високою кваліфікацією.

Науково-технічний центр ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» у своєму розпорядженні має лабораторії з випробувальними стендами та пілотними установками. Висококваліфіковані фахівці компанії успішно вдосконалюють існуючі і розробляють нові мастильні матеріали, мастильні технічні засоби, моторні та спеціальні масла, а також інші види продукції нафтохімічного синтезу. Близько 30% продукції підприємства виготовлено на основі розробок науково-технічного центру. Крім цього, підприємство активно співпрацює вітчизняними та зарубіжними науковими і проектними організаціями, а також компаніями-споживачами мастильних матеріалів. При створенні нових груп мастильних матеріалів компанія успішно співпрацює з компаніями «AFTON Chemical», «Lubrizol» (США), «Castrol marine oil» (Німеччина).

На сьогоднішній день обсяг виробничих потужностей ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» майже 225 000 тонн в рік, зокрема 125 000 тонн на рік олів і 100 000 тонн в рік мастил. Компанія також має власну лінію наливу і пакувальної тари. В основі виробництва лежать передові технології, а проектно-дослідницький підрозділ з власними лабораторіями веде інтенсивну розробку і тестування великої лінійки продукції.

Керівництво ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» розглядає діяльність з охорони навколишнього середовища як невід'ємну частину бізнесу. Свій внесок в сталий розвиток України компанія прагне забезпечити дотриманням вимог природоохоронного законодавства, раціональним використанням природних ресурсів і постійним поліпшенням природоохоронної діяльності

На заводі впроваджується система екологічного менеджменту, що відповідає вимогам міжнародного стандарту і спрямована на підвищення ефективності охорони навколишнього середовища

Якісні перетворення в сфері технологій та виробництва неможливо уявити без втручання людського фактору та врахування його потенціалу. Досліджуючи діяльність підприємства були виявлені тенденції до скорочення кількості працівників на заводі в період з 2012 по 2015 рік через фінансову нестабільність підприємства та загальний спад економіки в країні. Проте, після перезапуску підприємства кількість працівників поступово збільшується, планується розширення штату працівників за рахунок розширення виробництва, відкриття представництв та фірмових магазинів. Нове керівництво дуже ретельно підходить до процесу підбору персоналу, тому на підприємстві працюють талановиті та висококваліфіковані робітники, що дозволяє розробляти й впроваджувати виробництво нових сучасних мастильних матеріалів, які відповідають усім вимогам світового ринку.

В організації піклуються про своїх працівників та цінують їх вклад в роботу заводу. Варто зазначити, що керівництво активно підтримує участь працівників у різноманітних конференціях, форумах, спортивних змаганнях та завжди відзначає переможців та учасників. Компанія регулярно виступає організатором форумів та виставок. Так наприклад, у вересні 2018 року на базі заводу відбувся міжнародний форум «Мастильні матеріали. Бердянськ 2018». У форумі взяли участь 160 делегатів з 12 країн світу.

Для того, щоб оцінити наскільки ефективна міжнародна виробнича кооперація на ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» необхідно порівняти економічні

показники діяльності організації до і після отримання іноземних інвестицій та реорганізації підприємства.

В таблиці 3.1 наведені основні економічні показники, за якими можна визначити ефективність діяльності підприємства. Варто зазначити, що до 2015 року підприємство повністю перебувало у державній власності, а державного управління емітентом був Державний орган приватизації в особі ФДМУ. Також негативно на дослідженні відобразилося те, що відсутні будь-які дані про господарську діяльність підприємства у 2015 році, так як фактично завод у цей час перебував у стані стагнації.

Таблиця 3.1

Порівняння основних показників економічної ефективності
ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» за 2012 – 2018 р.р.

Показники	2012	2013	2014	2015*	2016	2017	2018
Основні засоби (тис. грн..)	37547	36020	29032	-	-	-	226,1
Виробничі запаси (тис. грн..)	2839	3635	2136	-	150,1	37789,2	42494,0
Готова продукція (тис. грн.)	25	25	12	-	-	4784,7	11674,1
Обсяг виробленої продукції (тис. грн..)	13623,9	2803,0	1874,1	-	1676,6	97109,4	113521,7
Дохід від реалізації продукції (тис. грн..)	13724,0	2855,9	1984,1	-	1706,6	97269,4	114811,7
Чистий прибуток (непокритий збиток)	-33175	-39243	-35049	-	69,6	2217,9	3020,8

Проаналізувавши дані таблиці можна спостерігати певні тенденції спаду таких показників як основні засоби, виробничі запаси, готова продукція в період з 2012 року по 2014 рік. Так наприклад, обсяг виробленої продукції у 2014 році зменшився на 11749,8 тис. грн. порівняно з 2012 роком. Проте, після перезапуску підприємства у 2016 році спостерігається тенденція до підвищення зазначених показників. На рисунку 3.1 зображена динаміка

зростання таких показників як обсяг виробленої продукції та дохід від її реалізації.

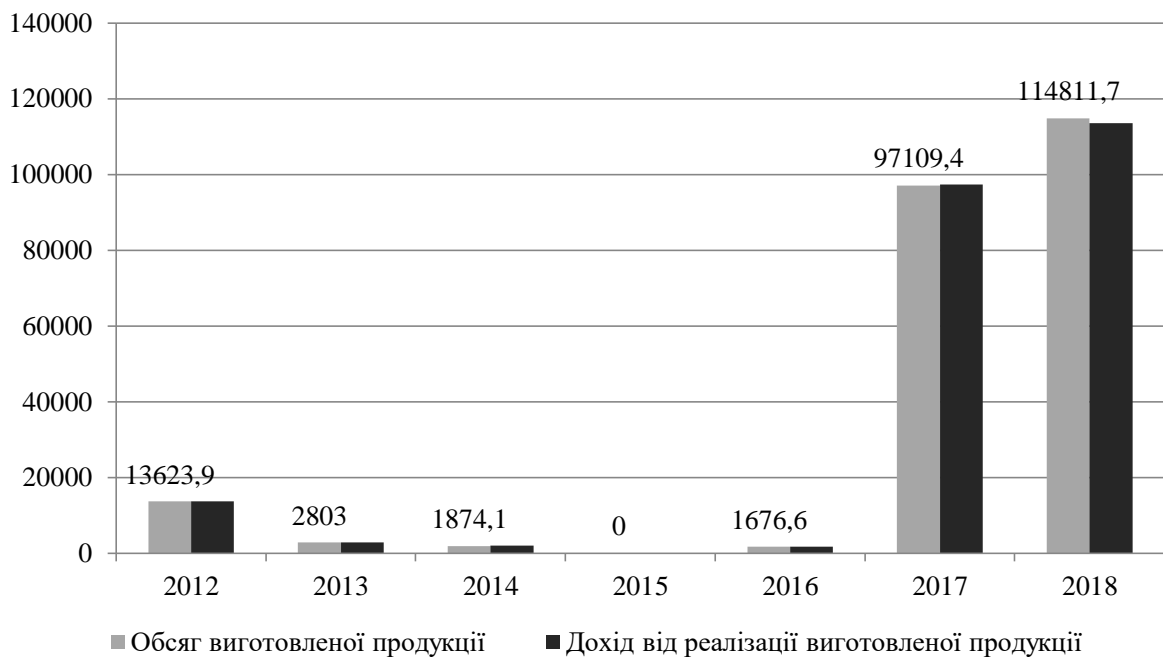

Рис. 3.1 Динаміка показників обсягу виробленої продукції та доходів від реалізації за 2012-2018 роки

Отже, чітко видно динаміку зростання зазначених показників, це пов'язано із тим, що на підприємстві провели заходи із модернізації обладнання на якому виробляють мастила та оливи, що дозволило збільшити обсяги виробництва. На зростання показника доходу від реалізації вплинула також діяльність фахівців маркетингу та збуту, адже з 2016 року організація активно просуvalа власну продукцію на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Наступним кроком дослідження ефективності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» є порівняння узагальнюючих показників рентабельності. Рентабельність – це показник прибутковості, який характеризує ефективність господарської та фінансової діяльності підприємства. Ці показники характеризують ефективність використання всіх ресурсів підприємства, до них входять: рівень рентабельності активів, рівень рентабельності власного капіталу,

рівень рентабельності підприємства, рентабельність продукції, рівень рентабельності продажу, рівень рентабельності інвестованого капіталу. Через те, що підприємство подає скорочений варіант звіту про результати господарської діяльності неможливо розрахувати деякі показники, проте, дослідження інших показників є можливим. Результати розрахунків за формулами представлені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Динаміка узагальнюючих показників ефективності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі»

Показники	2012	2013	2014	2015*	2016	2017	2018
Рівень рентабельності активів	28%	6%	4,3%	-	54,1%	89,4%	75,1%
Рівень рентабельності продукції	63%	26,9%	20,56%	-	139%	118,1%	132,5%
Рівень рентабельності продажу основної продукції	-59,4%	-84,5%	-86,7%	-	4,21	3,54	4,69
Відсоток завантаження виробничих потужностей	2,2%	0,4%	0,4%	-	25,6%	45,87%	69,1%

Розрахувавши показники рентабельності виробництва та прослідкувавши їх динаміку за визначений період можна робити висновки про економічну ефективність роботи підприємства. Спостерігається значне підвищення рівня рентабельності активів підприємства, адже у 2018 році цей показник дорівнював 75,1% проти 54,1% у 2016 році. Якщо ці показники у порівнянні з попереднім періодом зростають, як це є в ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі», то ефективність використання основних засобів зростає, тобто поліпшується використання основних виробничих фондів на підприємстві.

Таким чином, економічну ефективність слід розглядати як раціональне й ефективне використання не лише одного з факторів виробництва (наприклад, робочої сили), а й усіх виробничих факторів (речові фактори

виробництва), управління виробництвом та ін., що передусім залежить від їх оптимального розподілу.

3.2 Шляхи підвищення ефективності діяльності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі»

Ефективність виробництва – це узагальнене і повне відображення кінцевих результатів використання засобів, предметів праці і робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу. Загальну економічну ефективність виробництва ще називають загальною продуктивністю виробничої системи. Загальна методологія вивчення економічної ефективності полягає у відношенні результату виробництва до затрачених ресурсів, тобто одержаного економічного ефекту до витрат на його досягнення [34].

Проблема підвищення ефективності виробництва на спільних підприємствах полягає в тому, що необхідно забезпечити максимально можливий результат на кожну одиницю затрачених трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів. Тому критерієм ефективності виробництва може виступати зростання продуктивності підприємства в цілому, враховуючи всі види діяльності. Кількісним вираженням критерію ефективності є система показників, яка включає в себе узагальнюючі показники економічної ефективності виробництва, показники ефективності використання основних виробничих фондів, показники ефективності використання фінансових коштів, показники ефективності використання живої праці, тощо.

Основними чинниками підвищення ефективності спільного підприємства можуть бути: підвищення технічного рівня виробництва, вдосконалення управління, організації виробництва і праці, зміна обсягу і структури виробництва, поліпшення якості кінцевого продукту та інші. Економічна ефективність діяльності спільного підприємства безпосередньо пов'язана з інтересами інвесторів, які вкладають у цю справу власні ресурси задля отримання прибутків.

Провівши дослідження та аналіз господарської діяльності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» було виявлено, що після отриманні іноземних інвестицій основні економічні показники мають позитивну динаміку, простежується зростання прибутковості, а отримані кошти керівництво вкладає в оновлення та ремонт основних засобів, закупівлю нового обладнання, наукові дослідження та розробки, пов'язані із покращенням якості продукції. Міжнародна кооперація на основі українського заводу паливно-мастильних матеріалів та капіталу з боку британського інвестора показала свою ефективність. Проте, для подальшого розвитку підприємства необхідно втримати обраний курс, та водночас шукати нові можливості підвищення ефективності господарювання. Так як головними цілями організації на ринку є зростання ринкової вартості підприємства, приріст прибутку його акціонерів, задоволення потреб ринку, компанія має орієнтуватися на підвищення рівня рентабельності та отримання сталого прибутку, як в короткостроковому, так і в довгостроковому періоді, забезпечення стабільних темпів його зростання.

Підприємство для подальшого розвитку може використовувати свої резерви підвищення економічної ефективності виробництва, тобто невикористані можливості збільшення випуску продукції в розрахунку на одиницю сукупних витрат, що можливо завдяки більш раціональному використанню усіх видів ресурсів підприємства.

Таким чином можна виокремити декілька напрямів для подальшого розвитку ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» та підвищення його ефективності. До цих напрямів слід віднести

- 1) управління витратами і ресурсами;
- 2) розвиток та удосконалення виробництва, іншої діяльності;
- 3) удосконалення системи управління.

Управління витратами та ресурсами передбачає заходи щодо підвищення поточної виробничої діяльності підприємства, що спонукають його до раціонального використання природно-сировинних ресурсів;

зростання продуктивності праці; зниження загальної ресурсомісткості підприємства.

Другий напрям – розвиток та вдосконалення виробництва – включає такі елементи як прискорення впровадження результатів НТП у практику діяльності підприємства, удосконалення організаційної та виробничої системи управління, форм і методів організації діяльності та її планування; підвищення якості і конкурентоспроможності продукції що випускається.

Удосконалення системи управління підприємством – найбільш складна частина, адже передбачає врахування факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Керівництво ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» може мобілізувати внутрішні ресурси для підвищення ефективності діяльності підприємства, проте майже не може впливати на зовнішні фактори (інфраструктура, інституційні механізми, нормативно-правові акти) від яких залежить успіх підприємства.

Всі методи підвищення ефективності роботи підприємства є взаємозалежними і нерозривними.

ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» може і повинно постійно контролювати процес використання внутрішніх чинників шляхом розробки і послідовного здійснення власної програми підвищення ефективності виробництва, а також враховувати вплив на неї зовнішніх чинників - економічної і соціальної політики держави, діяльності національних інституційних організацій, розвитку інфраструктури і структурних змін у суспільстві.

Можливі напрямки реалізації внутрішніх і зовнішніх чинників підвищення ефективності діяльності підприємства неоднакові за мірою впливу, ступенем використання та контролю [35]. Тому для практики господарювання необхідно використовувати найбільш істотні внутрішні і зовнішні чинники ефективності на різних рівнях управління діяльністю трудових колективів.

Розглянемо детальніше зовнішні та внутрішні чинники, які можуть впливати на ефективність господарської діяльності підприємств. До цих

чинників відносять: технології, устаткування, матеріальні ресурси, готова продукція; людський капітал, організацію управління, методи роботи та стиль управління; роль держави та суспільства, ринкова та виробничо-господарська інфраструктура.

Технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації та інформаційних технологій мають вагомий вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва продукції. За принципом ланцюгової реакції вони спричиняють суттєві зміни в технічному рівні та продуктивності технологічного устаткування, методах і формах організації трудових процесів, підготовці та кваліфікації кадрів. Устаткування відіграє важливу роль у підвищенні ефективності виробничої діяльності підприємства. Продуктивність діючого устаткування залежить не тільки від його технічного рівня, а й від належної організації ремонтно-технічного обслуговування, оптимальних строків експлуатації, змінності роботи, завантаження в часі. Якісні матеріали та ресурси позитивно впливають на рівень ефективності діяльності, в умовах, коли гостро стоїть питання ресурсозбереження, зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції.

Самі продукти праці, їхня якість і зовнішній вигляд (дизайн) також є важливими чинниками ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Рівень якості продукції має відповідати корисній вартості, тобто ціні, яку покупець готовий заплатити за виріб відповідної якості. Проте для досягнення високої ефективності господарювання самої тільки корисності товару недостатньо. Пропоновані підприємством для реалізації продукти праці мають з'явитися на ринку в потрібному місці, у потрібний час і за добре обміркованою ціною. У зв'язку з цим менеджери підприємства мають стежити за тим, щоб не виникало будь-яких організаційних та економічних перешкод для реалізації продукції.

Основним джерелом і визначальним чинником зростання ефективності діяльності є людський потенціал – керівники, менеджери, спеціалісти, робітники. Ділові якості працівників, підвищення продуктивності їхньої

праці багато в чому зумовлений діючим мотиваційним механізмом на підприємстві, підтриманням сприятливого соціального мікроклімату в трудовому колективі. Єдність трудового колективу, раціональне делегування відповідальності, належні норми керування характеризують належну організацію діяльності підприємства, що забезпечує необхідну спеціалізацію та координацію управлінських процесів, а отже, вищий рівень продуктивності будь-якої складної виробничо-господарської системи. При цьому остання для підтримування високої ефективності господарювання має бути динамічною та гнучкою, періодично реформуватися відповідно до нових завдань, що постають за зміни ситуації на ринку.

Стиль управління поєднує професійну компетентність, діловитість і високу етику взаємовідносин між людьми та практично впливає на всі напрямки діяльності підприємства. Від нього залежить, якою мірою враховуватимуться зовнішні чинники зростання ефективності діяльності на підприємстві. Відтак, належний стиль управління як складовий елемент сучасного менеджменту є дійовим чинником підвищення ефективності діяльності будь-якого підприємства, кожної підприємницької структури.

Державна економічна і соціальна політика безпосередньо впливає на ефективність підприємства та організацій. Основними її елементами є: практична діяльність владних структур; різноманітні види законодавства (законотворча діяльність); фінансові інструменти (заходи, стимули); економічні правила та нормативи (регулювання доходів і оплати праці, контроль за рівнем цін, ліцензування окремих видів діяльності); ринкова, виробнича й соціальна інфраструктури; макроекономічні структурні зміни; програми приватизації державних підприємств; комерціалізація організаційних структур невиробничої сфери.

Для безперервного підвищення ефективності діяльності підприємств держава має створити відповідні умови, що забезпечуватимуть постійне функціонування спеціальних інституціональних механізмів. Таких як дослідні організації, навчальні центри, інститути, діяльність яких буде

зосереджена на розв'язанні ключових проблем підвищення ефективності різних виробничо-господарських систем.

Важливою передумовою зростання ефективності діяльності підприємства є достатній рівень розвитку мережі виробничо-господарської інфраструктури, яка включає в себе інноваційні фонди, комерційні банки, біржі та інші інститути ринкової інфраструктури. Безпосередній вплив на результативність діяльності підприємств має розвиток виробничої інфраструктури (комунікацій, спеціалізованих інформаційних систем, транспорту, торгівлі тощо).

Структурні зміни в суспільстві також впливають на показники ефективності на різних рівнях господарювання. Найважливішими є структурні зміни економічного та соціального характеру в сферах новітніх технологій, наукових досліджень та розробок, вони впливають на технічний рівень основних фондів основного капіталу; масштаби виробництва та діяльності.

Лише вміле використання всієї системи названих чинників може забезпечити достатні темпи зростання ефективності виробництва (діяльності) підприємств. Успіх підприємства передбачає здійснення не лише результативної, а й ефективної господарської діяльності. Аби бути успішною впродовж тривалого часу, щоб вижити і досягти своїх цілей, діяльність підприємства має бути як результативною, так і ефективною. За словами П. Друкера, результативність є наслідком того, що робляться необхідні речі; а ефективність – наслідок того, що правильно створюються ці самі речі. Перше і друге є однаково важливим [36].

Також слід відзначити, що досягнення певного рівня успішності функціонування підприємства нерозривно пов'язане з набуттям підприємством ознак конкурентоспроможності. Конкурентне ринкове середовище вимагає від підприємства постійного вдосконалення. Для того, щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно стати найкращим

та найсильнішим гравцем на ринку за через впровадження методів удосконалення власної діяльності та підвищення її ефективності.

Таким чином, ефективність виробництва (діяльності) підприємства – це комплексне поняття, що відбиває кінцеві результати використання ресурсів за певний проміжок часу, головною ознакою якого може бути необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства з найменшими витратами суспільної праці або часу. Успішна реалізація стратегії розвитку підприємства передбачає здійснення результативної, ефективної та конкурентоспроможної господарської діяльності. Проблема підвищення ефективності виробництва та діяльності підприємства в цілому полягає в забезпеченні максимально можливого результату на кожному одиницю затрачених трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Основні чинники підвищення ефективності роботи ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» полягають в підвищенні його технічного рівня, вдосконаленні управління, організації виробництва і праці, зміні обсягу та структури виробництва, поліпшенні якості продукції тощо. Вміле використання всієї системи названих чинників може забезпечити достатні темпи зростання ефективності виробництва.

Для реалізації головної цілі - збереження та зміцнення позиції на ринку - ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» постійно розширює асортимент мастильних матеріалів та супутньої продукції, встановлює нові господарські зв'язки на внутрішньому та зовнішньому ринках. Також була проведена часткова реструктуризація підприємства та раціоналізація площ, були відкриті представництва та фірмові магазини.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного у кваліфікаційній роботі магістра дослідження можна зробити такі висновки:

1. ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» – підприємство нафтохімічної галузі розташоване у м. Бердянськ (Запорізька область, Україна). На сьогоднішній день нафтохімічне підприємство, яке займається виробництвом масел, мастил і різних мастильно-охолоджуючих рідин є найбільшим виробником даної продукції в Україні. Основу асортименту продукції підприємства складають різноманітні багатоцільові оливи та мастила для транспортних засобів, вузлів і механізмів важкої та легкої промисловості, а також спеціальні засоби для металообробки, промислового устаткування, транспорту. На сьогодні асортимент продукції що виробляється на заводі складає 140 позицій. До складу ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» входять основні виробничі підрозділи: дільниця виготовлення оливо та мастил, дільниця зливу-розливу, ремонтно-механічна дільниця.

На сьогоднішній день підприємство постачає свою продукцію на ринки Азербайджану, Узбекистану, Туркменістану, Туреччини, Іраку, Афганістану, Пакистану, Саудівської Аравії та Казахстану.

Інтерес міжнародних партнерів до ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» продиктований успішним виходом підприємства на міжнародний рівень. Ефективність підприємства оцінили в більш ніж десяти країнах, а відповідність якості продукції світовим стандартам доведено десятками експертиз.

2. У 2018 році має місце тенденція зростання доходів компанії від реалізації товарів, робіт, послуг порівняно з 2016 роком. на 89,7% (72811,7 тис. грн.). У той же час спостерігається позитивна динаміка показників рентабельності господарської діяльності підприємства. Чистий прибуток компанії ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» склав 2920,8 тис. грн.

3. Аналізуючи активи підприємства за досліджувані 2017-2018 рр. можна сказати наступне: на кінець 2018 року майно підприємства збільшилось на 37841,3 тис. грн., тобто на 24,4% більше порівняно з попереднім роком. Це говорить про розширення виробничої діяльності.

4. Аналізуючи дані пасиву балансу ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» можна зробити такі висновки: відбувається достатнє збільшення власного капіталу на 1510,4 тис. грн., в основному за рахунок збільшення нерозподіленого прибутку (1509,4 тис. грн.), що свідчить про прибуткову діяльність підприємства.

5. Спостерігається значне підвищення рівня рентабельності активів підприємства, адже у 2018 році цей показник дорівнював 75,1% проти 54,1% у 2016 році. Якщо ці показники у порівнянні з попереднім періодом зростають, як це є в ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі», то ефективність використання основних засобів зростає, тобто поліпшується використання основних виробничих фондів на підприємстві.

6. Основним джерелом, яке забезпечую ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» основні доходи за 2018 рік, є виробництво продуктів нафтоперероблення, виробництво хімічної продукції для промислових цілей, виробництво бочок та аналогічних металевих ємностей, виробництво тари з пластмас. Наразі завод випускає асортимент мастильних матеріалів, різних за складом та технологією виготовлення, які застосовуються у промисловості, сільському господарстві, транспорті, будівництві. Питома вага мастильних матеріалів в реалізованій продукції - 71,5%; Частка експорту в доході від реалізованої продукції – 55%.

На сьогоднішній день обсяг виробничих потужностей ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» майже 225 000 тонн в рік, зокрема 125 000 тонн на рік олів і 100 000 тонн в рік мастил. Компанія також має власну лінію наливу і пакувальної тари. В основі виробництва лежать передові технології, а проектно-дослідницький підрозділ з власними лабораторіями веде інтенсивну розробку і тестування великої лінійки продукції.

7. Найбільш великими споживачами в далекому зарубіжжі в 2018 році були Азербайджан, Узбекистан, Туркменістан, Туреччина, Ірак, Афганістан, Пакистан, Саудівська Аравія, та Казахстан, Грузія. Грошові кошти надходили за поставку мастильно-охолоджуючих рідини різних типів і модифікацій.

В даний час близько 45% продукції продається в Україні, 2/3 експортних поставок направляються в країни СНД і третина - на далеке зарубіжжя, включаючи Європу і Азію.

8. На ринок України ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» постачає весь асортимент продукції що виготовляється. Підприємство має власні фірмові магазини та представництва а також продукцію аз мол можна придбати в спеціалізованих магазинах у роздріб. Також підприємство бере участь у державних закупівлях, тендерах та постачає свою продукцію на промислові підприємства такі як ПАТ «Запоріжсталь», ПрАТ «Запорізький електровозоремонтний завод», тощо.

9. За допомогою SWOT-аналізу та PEST-аналізу проаналізовано поточний стан внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Аналіз факторів внутрішнього середовища організації є її управлінським обстеженням, що полягає у здійсненні оцінки функціональних зон. Метою даного дослідження було визначення сильних і слабких сторін підприємства. Серед сильних сторін можна виокремити впізнаваність на внутрішньому ринку та наявність попиту на продукцію. За результатами PEST-аналізу було виявлено, що на підприємство в більшій мірі чинять негативний вплив політичні та економічні фактори, оскільки серед визначених найбільш впливових з них, більшість отримали негативну оцінку.

Найбільш привабливим та перспективним видом діяльності є виробництво моторних мастил та олив. Компанії варто звернути увагу на методи просування продукції, задля притягнення нових ринків збуту.

10. Провівши дослідження та аналіз господарської діяльності ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» було виявлено, що після отримання іноземних інвестицій основні економічні показники мають позитивну динаміку, простежується зростання прибутковості, а отримані кошти були вкладені в оновлення та ремонт основних засобів, закупівлю нового обладнання, наукові дослідження та розробки, пов'язані із покращенням якості продукції. Основні чинники підвищення ефективності роботи ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» полягають в підвищенні його технічного рівня, вдосконаленні управління, організації виробництва і праці, зміні обсягу та структури виробництва, поліпшенні якості продукції.

11. Підприємство для подальшого розвитку може використовувати свої резерви підвищення економічної ефективності виробництва. В результаті дослідження діяльності підприємства було виокремлено декілька напрямів для подальшого розвитку ТОВ «СП АЗМОЛ-Бі-Пі» та підвищення його ефективності. До цих напрямів належать:

1) управління витратами і ресурсами дозволить раціонально використовувати природно-сировинні ресурси, що призведе до зростання продуктивності праці; зниження загальної ресурсомісткості підприємства.

2) розвиток та удосконалення виробництва, іншої діяльності: завод поступово проводить технічне переоснащення виробництва та створює сприятливі умови для виробництва більш якісної продукції.

3) удосконалення системи управління, що дозволить мобілізувати внутрішні ресурси для підвищення ефективності діяльності підприємства.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. McConnell J., Nantell T. Common stock returns and corporate combinations: the case of joint ventures. *Journal of Finance*. 2015. P. 519-536.
2. Макаров А.В., Трапезников В.А. Формирование программы развития производственной кооперации региона. *Экономика региона*. 2015, №3. С. 175-183.
3. Павлюк Т.С., Діденко М.В. Аналіз розвитку світових ТНК: досвід для України. *Економіка і суспільство*. 2018, №15. С. 46-52 URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/15_ukr/8.pdf (дата звернення 24.10 2019).
4. Полищук Л. О новой книге С. Боулза по микроэкономике. *Вопросы экономики*. 2014, № 8. С. 115–121.
5. Мочерний С.В. Світове господарство в умовах глобалізації: посібник. К.: Ніка-Центр, 2016. 200 с.
6. Шишков Ю.Г. Еволюція теорій міжнародного поділу праці. *Світова економіка та міжнародні відносини*. 2018, № 2. С. 13–18.
7. Рой Л.В. У світі бізнесу. Історія злиттів і поглинань американських компаній. *Економіка, політика, культура*. 2014, № 12. С. 104–118.
8. Білоус В. Аспекти стратегічної конкуренції і кооперації. *Світова економіка і міжнародні відносини*. 2015, № 14. С. 114–121.
9. Правик, Ю. М. Просування продукції України на світовий ринок: досвід міжнародної виробничої кооперації та трансферу технологій. *Проблеми науки*. 2013, № 4. С. 13–22.
10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: в 2 т. - Т.1. М.: Эксмо, 2018. - 371 с.
11. Маркс К., Энгельс Ф. Капитал: избранные сочинения в 9-ти т. Т.7. М.: ЭКСМО, 2017. 811с.
12. Гранберг, А.Г. Основы региональной экономики: уч пособие. М.: ГУ ВШЭ, 2013. - 495 с.

13. Trade Facilitation Terms: An English - Russian Glossary. New York, Geneva, 2012. URL: <https://www.uncece.org/fileadmin/DAM/trade/Publications/ECE-TRADE.pdf> (дата звернення 14.09.2019)
14. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-12 зі змінами і доповненнями від 17.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 15.10.2019).
15. Proceedings of the United Nations Conference on Trade and Development. Geneva, 1964. URL: https://unctad.org/en/Docs/econf46d141vol1_en.pdf (дата звернення 09.09.2019)
16. Довгаль О.А., Голюков А.П. Міжнародні економічні відносини: підручник. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с.
17. Шишков Ю. Еволюція теорії міжнародного поділу праці. Світова економіка та міжнародні відносини. 2017, №. 2. С. 13-18
18. Капустина Л.М., Кондратенко Ю.Н. Международная промышленная кооперация в машиностроительном комплексе. Известия УГЭУ. 2018, № 2. С. 10-15.
19. Стровский Л.Е. Внешнеэкономическая деятельность: учебник для вузов. М., 2014. 312 с.
20. Гелей С.Д., Аліман М.В. Споживча кооперація України: від зародження до сьогодення: монографія. Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2013. 976 с.
21. Бабенко С.Г. Стратегія розвитку кооперативного сектора економіки України. Економіка та становлення нової системи господарювання. 2009. С. 38-51. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_03_4_38_uk.pdf (дата звернення 28.09.2019)
22. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності підприємств в умовах глобалізаційних процесів: монографія. К.: КНЕУ, 2016. 292 с.
23. Шваб Л.І. Економіка підприємства: навч. посібник. 4-те вид. К.: Каравела, 2015. 568 с.

24. Лойко В.В., Макаровська Т.П. Економіка підприємств: навч. посібник. К.: КНУТД, 2015. 267 с.
25. Базилевич В.Д., Економічна теорія: політекономія: посібник. К.: Знання, 2014. 710 с.
26. Загірняк М.В., Перерва П.П, Маслак О.І.Економіка підприємства: магістерський курс: підручник. Кременчук, 2015. 756 с.
27. Суліма Н.М., Степасюк Л.М., Величко О.В. Економіка і фінанси підприємства: підручник К.: «ЦП «КОМПРИНТ»», 2015. 466 с.
28. Мінчинська І.В., Дерев'яно В.М. Персонал як визначальна складова забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Економічний аналіз : зб. наук. праць: Тернопіль: Економічна думка, 2013. Том 14. № 3. С. 148-161.
29. About NYNAS URL: <https://www.nynas.com> (дата звернення: 13.09.2019).
30. CHEVRON REPORTS BUSINESS RESULTS AT ANNUAL STOCKHOLDERS MEETING URL: <https://www.chevron.com> (дата звернення: 13.09.2019).
31. NESTE: our success begins with you. URL: <https://www.neste.com/en> (дата звернення: 13.09.2019).
32. . Моторні мастила і мастильні матеріали «Шелл» URL: <https://www.shell.ua/> (дата звернення: 13.09.2019).
33. Про компанію «Укрнафко». URL: <http://www.unk.ua/uk/o-kompanii> (дата звернення: 13.09.2019).
34. Бойчик І.М. Економіка підприємства: підручник. К.: Кондор-Видавництво, 2016. 378 с.
35. Романченко Н.В., Кожемякіна Т.В., Пічик К.В. Економіка підприємства: навч. посібник. К.: НаУКМА, 2018. 304 с.
36. Бандурка О.М., Ковальов Є.В. Економіка підприємства: навч. посібник. Харків: ХНУВС, 2017. 192 с.

37. Мацелюх Н.П., Максименко І.А. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка. Макроекономіка: навч. посібник К.: Центр учбової літератури, 2014. 382 с.

38. История завода АЗМОЛ URL: <https://azmol.eu/istoriya> (дата звернення: 22.09.2019)

39. Регулярна інформація ТОВ «АЗМОЛ Бі-Пі» URL: <https://www.stockworld.com.ua/ru/analytics/emitent/template/7511/106> (дата звернення: 25.10.2019).

40. Дані сайту Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України URL: <https://smida.gov.ua/db/emitent/00152365> (дата звернення: 13.09.2019).

41. Інформація про AZMOL/ 2018 URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/contractor/?id=19739658&tb=finance> (дата звернення: 25.10.2019).

42. Закон України «Про кооперацію» №1087-IV. від 10.07.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2004, №5. ст. 35.

43. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003, №18. ст. 144.

44. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 5492-17 зі змінами і доповненнями від 20.11.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення: 26.10.2019).

45. Михайличенко М. Прямі іноземні інвестиції в Україну: стан і перспективи. Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік.: Тернопіль: Крок, 2016. С. 140-142.

46. Касьянова Н.В., Солоха Д.В. , Морєва В.В., Белякова О.В., Балакай О.Б. Потенціал підприємства: формування та використання: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 248 с.

47. Krugman, P., Obstfeld M. International Economics. Theory and Policy. 8th ed. Boston, Pearson: Addison Wesley, 2009. 706 p.

48. Economic Commission for Europe (ECE): Analytical Report on Industrial Co-operation among ECE Countries, Geneva 1973, p. 2.

49. Лейнерт Е.А. Международная производственная кооперация URL: <http://economic.narod.ru/nbene/econom/feconom17.htm>. (дата звернення 22.09.2019)

50. Dunning J.H. Multinational enterprises and the global economy. Wokingham, England : Addison-Wesley, 2013.

51. Шовкун І.А., Міжнародна виробнича кооперація в системі зовнішньої торгівлі України: збірник наукових праць Національного університету кораблебудування, № 2. 2014. С. 112–117

52. Гордієць В.В., Римарева Л.М. Теоретико-методологічні засади реалізації толінгових операцій в Україні в сучасних умовах. 2014. URL: <http://int-konf.org/ru/2014/ukrajina-naukova-16-18-12-2014/954-gordietsvv-rimareva-l-m-teoretiko-metodologichni>.

53. Шталь Т.В., Доброскок Ю.Б. Міжнародна економічна діяльність України : курс лекцій. Харків: Форт, 2014. 199 с.

54. Коць І.І. Двопозиційна типологія толінгових операцій на підприємствах. Науковий вісник Ужгородського університету №9, 2016. С. 227–232.

55. Бікулов Д.Т., Олійник О.М., Маркова С.В., Чкан А.С. Менеджмент: навчальний посібник. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. 360 с.

56. Бікулов Д.Т. Міжрегіональне співробітництво в системі розвитку потенціалу регіону. Проблеми управління економічним потенціалом регіонів: збірник наукових праць всеукраїнської науково-практичної конференції, 2016. С. 83-85.

57. Голюков А.П., Михайлова Д.О. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: монографія. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 347 с.

58. Портер, М. Международная конкуренция. М.: Международные отношения, 2013. 896 с.